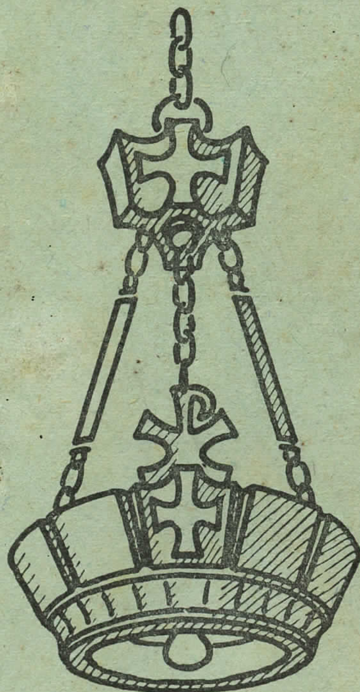
SLUŽBA BOŽJA

LITURGIJSKO - PASTORALNI LIST



1963 MAKARSKA III - 1

22152

SADRŽAJ

S dopuštenjem crkvenih vlasti

Na omotu: Plečnik, Ampula za vječno svjetlo

SLUŽBU BOŽJU izdaje Interdijecezanski liturgijski odbor (ILO). Izlazi šest puta godišnje. — Uređuje i odgovara Dr o. Jure Radić, Makarska, Žrtava fašizma 1. — Slovenski del urejuje Dr Jože Pogačnik, Ljubljana, Ćiril-Metodov trg 9/I. Tja pošiljajte rokopise in dopise — Godišnja pretplata s poštarinom iznosi 800 Din, za bogoslove 700 Din. — Broj tekućeg računa 437-11-70-4-7. — Tisak: Novinsko izdavačko i štamparsko poduzeće »Slobodna Dalmacija«, Split.

SLUŽBA BOŽJA
LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST
GODINA III MAKARSKA 1963. BROJ 1.

ŠTO OČEKUJEMO OD KONCILA

Malo pred svoju smrt naglasio je biskup Mahnić da ljude ne valja odbijati, nego predobivati za Krista. Borba protiv protivnika »bez obzira i bez milosrđa« ne vodi istinskom uspjehu Božje stvari. Kao što je apostol Pavao sebe učinio robom svih da što više ljudi predobije za Krista, tako je i današnji Papa Ivan XXIII drugom Vatikanskom crkvenom saboru dao opći, sveobuhvatni, zaista ekumenski značaj. Možemo se, dakle, nadati da, čuvajući zaklad Kristove nauke i katoličke dogme — ne će biti anatema, nego da će biti naglašena potreba međusobnog razumijevanja i poštivanja onih koji vjeruju u Krista. Pa i oni koji ne prestaju vikati »Crucifige, crucifige eum!« ne će se obratiti pod udarom anateme, jer zaista ne znadu što čine.

Mnoge izjave i mnogi čini Pape Ivana XXIII pobuđuju opravdanu nadu da će *Concilium oecumenicum Vaticanum secundum za katoličku Crkvu,* za sve kršćane i za čitav svijet predstavljati primjenu Kristovih načela na današnjicu i sutrašnjicu, koje se toliko razlikuju od prošlih vremena. Kad je riječ o liturgiji, danas više nema spora o tomu da vjernike treba približiti liturgiji i liturgiju vjernicima. Problem se sastoji samo još u tomu kako to postići. S tim je pitanjem drugi Vatikanski koncil ozbiljno suočen i dana mu je, pred svim ostalim pitanjima, vremenska prednost. Što možemo, dakle, očekivati od koncilskih zaključaka u tom pogledu?

Teško je vjerovati da će koncil u svim pojedinostima izmijeniti tekst i rubrike obrednih knjiga. To će, vjerojatno, biti zadaća postkoncilijarnih stručnih komisija i Kongregacija. Koncil će moći dati samo opći okvir tih promjena, opće direktive, koje će, po odredbi koncila i Sv. Stolice, postkoncilijarna radna i stručna tijela provesti u život. Tu će, vjerojatno, već u samom tekstu obrednih knjiga, biti primijenjene upute i odredbe koncila o opsegu i načinu sudjelovanja vjernika kod

svetih čina. Tako očekujemo novo izdanje Misala, Pontifikala, Obrednika, Brevijara. Ali prije nego potanje razmotrimo što možemo očekivati od ovih novih postkoncilijarnih izdanja rimskih obrednih knjiga treba da se sjetimo da II. Vatikanski koncil nije samo sabor »latinske Crkve« o kojoj govori kan. 1. i 2. sadašnjeg crkvenog zakonika razlikujući »latinsku Crkvu« od »istočne« (sjedinjene). Sadašnji je crkveni sabor ekumenskog karaktera, te obuhvaća i t. zv. »latinsku« i »istočnu« (sjedinjenu) Crkvu bez razlike obreda, jezika, narodnosti, boje i rase. Možemo dakle predpostaviti da će Konstitucija II. Vatinkanskog koncila o liturgiji imati opće-katolički, ekumenski značaj i da se ne će ograničiti na uski okvir rimskoga obreda. Jer katolici drugih obreda, nesamo istočnih, nego i »latinskih«, osim svojih nekih specifičnosti u vanjskim oblicima koji su se razvili prema različitim prilikama u različitim krajevima i kulturama, imadu bitno ista prava, bitno iste dužnosti i bitno iste potrebe na liturgijskom području kao i katolici rimskog obreda. Očekujemo, dakle, da će koncilska konstitucija o liturgiji u svome općem dijelu imati pred očima katolike cijeloga svijeta i pripadnike svih katoličkih obreda, a ne samo rimskog. Katolici ostalih obreda nisu i ne mogu biti smatrani ili tretirani kao katolici drugoga ili trećega reda. U posebnom dijelu konstitucije ima tada mjesta primjeni općih načela na pojedine obrede, pa tako i na rimski obred i rimske obredne knjige. Mnogo je važnije da koncil utvrdi opća načela o liturgiji, koja važe za sve obrede, nego da se upušta u rješavanje sitnih konkretnih pitanja rimskog obreda. Ne tajimo da u rimskim obrednim knjigama imade stvari, tako u tekstu, kao i u rubrikama, koje treba izmijeniti. Imade dosta toga. Ali prije svega treba naglasiti opće i jasne principe kojih se u reviziji i reformi liturgijskih knjiga treba držati. To je ono osnovno što očekujemo na liturgijskom području od II. Vatikanskog koncila.

Opća je želja da liturgijske funkcije budu u svom vanjskom obliku pojednostavnjene, lišene onih privjesaka koji kadšto daju dojam kao da se ne radi o bogoslužju, nego o »ljudoslužju«. Ceremonije i tekstove koji su nastali u sasvim drugačijim okolnostima, a današnjem su čovjeku nerazumljivi, te pobuđuju čuđenje ili nelagodnost, treba izostaviti ili zamijeniti. To vrijedi na pr. za neke eozorcizme kod krštenja, za blagoslov zaručnice u misi *pro sponso et sponsa,* za svečano odrešenje od izopćenja. Legendarnog, quasi-sujevjernog, pseudomističkog balasta treba se potpuno riješiti.

Očekujemo da će koncil u jedno sakupiti i sažeti sve ono što su o liturgiji i liturgijskom životu u različitim zgodama objavili rimski biskupi u ovom stoljeću, počevši od sv. Pija X. do današnjega pape Ivana XXIII. i da će sve to primijeniti na sve katoličke obrede. Osim revizije i nove redakcije liturgijskih knjiga smijemo, držim, očekivati da će koncil u svoju konstituciju o liturgiji unijeti i princip da liturgija, a naročito njezin vrhunac, sv. misa, nije isključivo svećenička stvar, jer u njoj imaju da po samoj njezinoj prirodi, osim svećenika i klera, na njima svojstven način, aktivno sudjeluju i prisutni vjernici. To je, možda, još pred nekoliko decenija bila nečuvena stvar. Danas je to i liturgijski-naučno i autoritativno sa strane Sv. Sotlice principijelno prihvaćeno kao neophodni postulat zbiljskog kršćanskog života i pojedinca i cijele crkvene zajednice. Nažalost, to je shvaćanje još uvijek daleko od velikog dijela klera i od našega vjernoga puka. Trebat će, dakle, da koncil dade poticaja kako bi se i kler i vjernici na prikladan način poučili o liturgijskim funkcijama kojima Crkva posvećuje naš život od rođenja do groba, a naročito o sv. misi koja posvećuje svaki naš dan, svaku sedmicu, svaku godinu čitavog našeg života. Kao što je Sv. Stolica upravo na liturgijskom području, da olakša rad koncila, već unaprijeg dala različite propise koji utiru put novom shvaćanju, tako je nedavno u Rimu osnovan novi liturgijski institut u kome će budući profesori liturgike na fakultetima i u bogoslovijama steći potrebito znanje za svoj budući rad.

Liturgijska pouka klera i vjernika nije sama sebi svrha. Ona ima da priredi tlo »novom«, ustvari iskonskom shvaćanju liturgije kao javnog, zajedničkog bogoslužja klera i vjernika. Nadamo se da u skoroj budućnosti vjernici ne će samo »slušati sv. misu« niti samo »prisustvovati sv. misi«, nego će zaista, zajedno sa svećenikom »moliti svetu misu«, jer je to nesamo svećenikova, nego i njihova žrtva. I ne će vjernici ili umjesto njih kor pjevati »kod svete mise«, nego će izmjenično sa svećenikom i korom »pjevati svetu misu«. To je pred više od četrdeset godina, kad je kod nas prvi put izrečena ova misao i želja, zvučilo kao revolucionarno fantaziranje. Danas smo tako daleko da od koncila očekujemo opću proklamaciju ovog principa sv. Pija X. i otvaranje putova kako se u ne tako dalekoj budućnosti može postići da vjernici, na prikladan i njima svojstven način, zajedno sa svećenikom mole i pjevaju sv. misu.

Osim liturgijske pouke klera i vjernika nužna je predpostavka za sve to da se sveti čini, barem djelomice, ukoliko se

izravno odnose na vjernike, obavljaju na vjernicima razumljivom živom narodnom jeziku. Sveta braća Ćiril i Metodije nisu prvi u rimski obred uveli narodni jezik. Zapravo je to već 600 godina ranije učinio sam Rim, kad je dotadašnju grčku liturgiju zamijenio latinskom, jer rimska periferija, robovi, zaseoci oko Rima, nisu vladali grčkim jezikom. Latinski je tada, i u samom Rimu, unutar zidina, bio *lingua vulgaris.* Taj je pučki jezik preuzela rimski crkva kad je prodrla izvan gradskih zidina, u kampanju, u zaseoke, među robove, jednom riječi u široke slojeve puka. Ova je *lingua vulgaris* zamijenila aristokratski grčki jezik u liturgiji i postala je crkvenim, liturgijskim i opće-kulturnim jezikom zapadnog rimskog carstva. Ali rimskog carstva davno već više nema, a široki slojevi vjernika po katoličkom svijetu danas već ni inteligencija, ne govore i ne razumiju latinski. Živi narodni jezici bili su dugo vremena, u usporedbi s latinskim, *lingua vulgaris.* Tijekom kasnog srednjeg vijeka živi su jezici, jedan za drugim, postajali književnim jezicima. Samo su još lokalni i regionalni dijalekti i žargoni ostali *lingua vulgaris.* Tako se davno već ne može kazati da je talijanski, francuski, engleski, njemački, hrvatski, ruski, češki i t. d. *lingua vulgaris.* To su kod nas Hrvata naši dragi kajkavski, čakavski, ikavski dijalekti ili načini govora. Puk, pa i mi sami u svakidašnjem životu, govorimo ovim pučkim jezikom, ali inače se služimo književnim načinom izražavanja koji se ustalio u školama, u lijepoj i naučnoj literaturi. Tačno je, da u pravnom smislu vrijedi maksima: *ratio legis non est lex,* pa kad je prestao postojati razlog zašto je neki zakon donesen, time još ne prestaje i sam zakon. Ali je tačno i to da je zakon *ordinatio rationis ad bonum commune obtinendum.* Kad je, dakle, jednom postavljeno načelo sudjelovanja vjernika u liturgijskim funkcijama, posebice kod svete mise, tada će razboriti zakonodavac na prikladan način izmijeniti zastarjele zakonske propise koji onemogućuju ono što se želi postići. To je u našem slučaju sudjelovanje vjernika u svetim činima. Kako će naši vjernici u Čučerju aktivno sudjelovati u latinskoj misi, kad nitko od njih ne zna latinski? Zato s pravom očekujemo od koncila da će u tom pravcu dati direktivu kako bi se liturgijsko zakonodavstvo gledom na liturgijski jezik prilagodilo novim pastoralno-liturgijskim potrebama koje se nikad više ne će izmijeniti u smislu latinizacije. Ili, drugim riječima: kao što je nekad, krajem trećeg i početkom četvrtog stoljeća, latinština, koja je tada bila *lingua vulgaris,* postala liturgijskim jezikom, tako smijemo očekivati

da će i sada živi narodni književni jezik, u stanovitom opsegu i uz stanovite uvjete, prestati biti tretiran kao neki prezreni vulgarni jezik koji nije dostojan da bude i liturgijski. Smatram da se ne varam ako kažem da je na domaku vrijeme kada će uz latinski, živi narodni književni jezik na području rimskoga obreda biti liturgijski jezik. U tome prednjačimo u cijeloj Crkvi mi Hrvati. Možemo biti ponosni na to ali ne smijemo napuštati liturgijski teren, pa mjesto liturgijskih tekstova »kod mise« pjevati nešto treće, samo u sebi dobro ili loše, ali strano samoj sv. misi kako je služi svećenik kod oltara. Time se stvara pučka pobožnost »kod mise« koja bi bila razumljiva tamo gdje se misa služi isključivo latinskim jezikom što ga puk ne razumije. Ali takove su paraliturgijske pobožnosti pod misom kod nas i s pravnog i s faktičnog gledišta potpuno neosnovane. Mjesto da vjernike vode k oltaru one ga od njega stvarno odvode.

Uvriježilo se mišljenje da nedjeljom i blagdanom treba »slušati svetu misu«. Tako još uvijek glasi crkvena zapovijed. Ušlo je u običaj i to da se o sv. misi govori samo kao o nekrvnoj žrtvi Novoga zavjeta kojom se obnavlja Isusova krvna žrtva na križu. Ne poriče se, doduše, izrijekom euharistijski karakter sv. mise, ali se ponajčešće u praksi mimoilazi. Čak je još pred dva-tri decenija kod nas službeno žigosana kao nepravovjerna rečenica da je sv. pričest sastavni dio sv. mise. Kao da se zaboravilo da je sv. misa obnavljanje posljednje večere, a k tomu, dakako, i Isusove žrtve na križu, koja je uslijedila drugi dan iza posljednje večere. Očekujemo, dakle od koncila da će naglasiti euharistijski karakter sv mise u kojoj je pohranjen izvor svake svetosti, tijelo i krv Gospodina našega Isusa Krista koji se za nas žrtvovao na križu. Vrhunac sudjelovanja vjernika kod sv. mise sastoji se upravo u pričešću Tijelom Gospodnjim. Pričest nije sakramenat odijeljen od sv. mise, nego je stvarno njezin sastavni dio. Riječ je, naglasujem, o pričesti vjernika. Pa i onda, kad se vjernici pričešćuju izvan mise, ta je pričest ustvari samo kao neko produženje sv. mise.

U krajevima gdje su katolici pomiješani s protestantima mnogi žele da bi koncil i u rimskom obredu kod nekih osobitih zgoda dopustio pričest pod jednom i drugom prilikom. Dogmatski tu nema teškoća. Neugodne historijske uspomene ne treba evocirati. Praktički razlozi, radi kojih je uvedena pričest samo pod prilikom kruha, sami će od sebe ovu novost, ako je koncil dopusti, ograničiti na rijetke slučajeve. Kod nas, mislim, jedva će se netko iz zbiljske pobožnosti htjeti poslužiti ovakovom povlasticom, ako bude dana. Uostalom svatko i sada ima pravo

da primi svetu pričest iz pobožnosti pod objema prilikama prema grko-katoličkom obredu. Čini mi se da se to vrlo rijetko događa. Ali moramo razumjeti razloge onih koji to žele postići i poštivati njihove želje.

Osobito u vezi s velikim katoličkim sastancima i euharistijskim kongresima naglasuje se potreba koncelebracije. Svakako bi dobro organizovana i uvježbana koncelebracija bila ljepša i dostojnija nego (blago rečeno) ona žurba i nervoza velikog mnoštva celebranata uz maleni broj oltara i nestašicu crkvenog posuđa, paramenata, ministranata i vremena. Ipak su i s koncelebracijom skopčane nemale praktične teškoće. Možda će koncil, kao i druge neke stvari, prepustiti biskupskim konferencijama, odnosno mjesnom Ordinariju, da od slučaja do slučaja primijene opći indult koncelebracije, ako koncil principijelno uvaži razloge koji se iznose u prilog koncelebracije u stanovitim prilikama.

Po svoj će prilici koncil zauzeti stanovište i u pitanju reforme kalendara. Ta se reforma traži uglavnom iz razloga što ih diktira svjetska ekonomika. I Crkva ima svojih razloga da pomišlja na novo uređenje kalendara po kojem bi svaki dan u tjednu padao u tačno određeni dan u mjesecu. Tako bi otpalo izvjesno sukobljavanje *Proprium de tempore* s *Proprium sanctorum*. Ne bi bilo više pomičnih svetkovima. Svaka bi svetkovina, pa i Uskrs, padala svake godine tačno u isti dan u tjednu i u isti dan u mjesecu. Rubrike bi o okurenciji i konkurenciji blagdana bile sasvim jednostavne. Božić bi bio svake godine 25. prosinca uvijek u isti dan u tjednu. Uskrs bi bio uvijek u određenu nedjelju na isti dan početkom travnja. Prema tomu bi se ravnale i sve ostale pomične svetkovine. Ne znam, hoće li se koncil odlučiti za koji od predloženih sistema novoga kalendara, ili će samo izjaviti svoju saglasnost da se ta reforma provede, možda u UNO, i svoju spremnost da opće prihvaćenu reformu preuzme kao osnovicu za novo uređeni liturgijski kalendar u postkoncilijarnom misalu i brevijaru. Ovo mi se drugo rješenje čini vjerojatnijim.

»Liturgisches Jahrbuch« što ga izdaje Liturgijski institut u Trieru donosi u 3/4 svesku 1962, 181—206 opsežnu studiju Heinricha Renningsa »Liturgia reformanda«. Autor je u 20 tačaka sakupio teze o reformi rimskog obreda kako proizlaze iz dokumenata Sv. Stolice i javno izraženih želja i očekivanja iznesenih u njemačkoj publicistici 1961. uoči koncila. Čitava je studija vrlo objektivna, potpuno ekvilibrirana, da tako kažem »naučno indiferentna«, veoma instruktivna. Premda daje samo

isječak općih očekivanja po katoličkom svijetu, može se reći da predstavlja srž onoga što od II. Vatikanskog koncila očekuju katolici cijeloga svijeta koji nisu opterećeni balastom davno prošlih i preživjelih vremena, nego su svjesni sadašnjosti i gledaju u budućnost.

Koncil će, bez sumnje, na liturgijskom području u svojim odlukama i direktivama dati sintezu opravdanih želja i očekivanja po cijelom katoličkom svijetu prepuštajući biskupima da ih u provođenju prilagode posebnim prilikama svoga kraja. Na tridentskom su crkvenom saboru, pred 400 godina, zagrebački biskup Drašković i zadarski nadbiskup, koji nije bio hrvatske narodnosti, otvoreno zastupali opravdanost stanovite primjene narodnog jezika u liturgiji, premda to u tadašnjim okolnostima nije bilo popularno. Uvjereni smo da će i sada naši biskupi, u neizbježnom sukobu različitih mišljenja i tendencija, u pogledu liturgijske obnove zauzeti ono stanovište koje je osnovano na opće priznatim rezultatima liturgijske nauke i na liturgijsko-pastoralnim potrebama svih nas i naših vjernika. Mi ne tražimo da se odbaci sve ono staro, ali očekujemo da se časna liturgijska baština prilagodi potrebama novog života. To je učinio Grgur Veliki, to je učinio sv. Pijo V, to može učiniti i Ivan XXIII i koncil što ga je sazvao.

Pred šezdesetak godina tražio je rottenburški biskup W. Keppler, autor mnogo čitane knjige »Mehr Freude«, reformu različitih stvari u Crkvi. Optužili su ga s revolucionarstva. On je tada izdao raspravu »Wahre und falsche Reform«. Kriva reforma ili revolucija u Crkvi zabacuje sve staro i traži pod svaku cijenu novo, bez veze s prošlošću. Prava reforma ne zabacuje staro zato jer je staro, nego traži način kako će i starim i novim sredstvima unositi Krista u uvijek nove generacije.

Jedna knjižica madžarskog biskupa Prohaske stavljena je pred pola stoljeća, na pritužbu jednog njegovog dijecezanskog svećenika, na indeks. Govorila je o katolicizmu u modernom doba i o potrebi različitih reformi. Biskup Prohaska sâm je svojim vjernicima u svojoj katedrali s propovjedaonice proglasio indiciranje svoje knjige i odmah je povukao. Kasniji su događaji biskupu Prohaski dali pravo. Danas se vodi dijecezanski proces za njegovu beatifikaciju. Umro je udaren od kapi na »svojoj« propovjedaonici u sveučilišnoj crkvi u Budimpešti gdje je godinama madžarskoj katoličkoj inteligenciji na nov način propovijedao Krista, uz divljenje slučaša, a na zaprepa-

štenje onih krugova koji su još uvijek živjeli u davnoj prošlosti i nisu vidjeli sadašnjost ni slutili što donosi budućnost. Nemojmo se čuditi, ako i na sadašnjem koncilu dođu do izražaja različita, pa i protivurječna mišljenja. To mora biti i ne može drugačije da bude. I ona zastarjela mišljenja s kojima se ne bismo mogli s našeg stanovišta složiti, imadu u usmjerivanju i stilizaciji koncilskih zaključaka važnu funkciju. Ona povezuju nove tendencije s prošlošću i tako pridonose organskom razvitku novih mjera i njihovoj pravilnoj odmjerenosti da ne bude prenaglih skokova. Bez obzira, dakle, hoće li naša očekivanja u svemu biti ispunjena, zaključke koncila treba dočekati, kako ono nedavno reče bečki nadbiskup kardinal König, s optimističkim realizmom.

Dr DRAGUTIN KNIEWALD

IZMEĐU EPIFANIJE I PARUZIJE

(Život Crkve od prvog do drugog Bogojavljenja)

U Misalu ima šest nedjelja »po Bogojavljenju«. Tri posljednje daju lijepo uređenoj crkvenoj godini neku vrst putničkog raspoloženja. Katkada su, na početku godine, kao nedjelje po Bogojavljenju, a katkada, pri kraju godine, kao nedjelje »po Duhovima«. I to je jedan dokaz kako je u mističnom godišnjem ciklusu liturgije teško odrediti početak i svršetak, budući da se oba, tvoreći bespočetno i beskrajno Božje »vrijeme«, slivaju u jedno. Ovdje se uglavnom obraća pažnja na mijenjanje izgleda lica ovih nedjelja. Prema položaju u liturgijskoj godini ovaj se, u bitnim crtama nepromjenjivi izgled mijenja lagano no ipak zamjetljivo već prema tome da li u misnim pjesmama 3. nedjelje po Bogojavljenju prelazi preko tog lica blago i vedro svjetlo prvog Kristova dolaska u tijelu ili iz pjesama 23. nedjelje po Duhovima žari blistavilo Paruzije.

Evanđelje 4. nedjelje po Bogojavljenju govori o stišavanju oluje na jezeru. U bogojavljenskom vremenu produžava ovaj odlomak neprekinuti niz Evanđelja prijašnjih nedjelja, budući da,poslije poklona mudraca, krštenja na Jordanu, Kristova nastupa u hramu, čuda u Kani i čudesnog ozdravljenja bolesnika, govori o naročitom bogojavljenju — osobnom bogojavljenju Sina Božjega koji je postao čovjekom. Kod stišavanja oluje Isus se pokazuje kao Logos koji je u tijelu postao vidljiv,

kao svemoćna Očeva Riječ koja je u početku zapovjedila vodama (one su se razdijelile i pokazalo se suho: zemlja). Vode Galilejskog jezera upoznale su u njemu Logosa koji je u početku zapovjedio, a njihova poslušnost objavljuje ga kao Stvoritelja i Gospodara koji svoje stvorenje drži čvrsto u ruci. U svim se vremenima nad tim stvorenjem zapaža njegova vlast kao što psalmist u zahvalnoj pjesmi pjeva: »Jači od glasa mnogih voda, jači od bučnoga mora, jak je u visini Gospodin« (Ps 92,4) i: »Vidješe te vode, Bože, vidješe te vode i prepadoše se« (Ps 76,17). Sasvim je zgodno da se ovdje sjetimo božićne zornice koja nam je istim riječima objavila dolazak Boga-Logosa, Stvoritelja.

Ali kao simbolična slika mora narodâ koje se u grešnoj strasti valovito diže i spušta, galilejske vode u svojoj poslušnosti prema riječi Kristovoj objavljuju još veće misterije. Njihovo naglo smirenje priznaje Krista kao onoga koji je došao da donese »veliki mir« što se iz Božje prisutnosti spušta na zemaljski nemir: »Zemlja se potrese i stiša, kad je Bog ustajao da sudi« (Ps 75, 9-10). Kristovo je objavljenje Božja prisutnost u svijetu, osuda grijeha i smirenje ljudima koji su Bogu mili. Čudo na Genezaretskom jezeru na otajstven način navješta ne samo silnu Stvoriteljevu svemoć nego još više: Otkupiteljevu prisutnost koja donosi mir. To se sasvim očito ispunilo u Kristovoj smrti i uskrsnuću. Na uskrsno jutro pjeva Crkva: »Zemlja se potrese i stiša, kad je Bog ustajao da sudi« (Ps 75, 9-10). Uskrsnuće je popunjenje Bogojavljenja. Gospodin se božanski preobražen pokazuje svojima i udahnjuje im duh mira koji stišava sve oluje strasti. Tako Evanđelje o oluji na jezeru u liturgiji 4. nedjelje po Bogojavljenju usmjeruje naše poglede prema Uskrsu. Kad se On na koncu vremena pokaže na nebeskim oblacima, kad dahom svojih usta usmrti Antikrista i veličanstvom svoje prisutnosti stiša uzgibano more narodâ, tada će se pred cijelim svijetom objaviti najdublja i posljednja stvarnost ovog simboličnog Spasiteljeva čina. Tek tada će mir i tišina zavladati zauvijek. Bit će to u punom smislu »velika tišina«. To svoje zadnje ispunjenje navješta Evanđelje o oluji na jezeru kad se čita u liturgiji 24. nedjelje po Duhovima, ali ni tada ne gubi s vida Kristov prvi dolazak u tijelu, njegovu smrt i njegovo uskrsnuće. To prvo objavljenje Gospodinovo u tijelu je jamstvo onog drugog — slavnog: ovo je početak i prvi dio onoga. Tako se na Evanđelju o oluji pokazuje dvostruko svjetlo Epifanije i Paruzije i združeno svjetli nam milim sjajem jutarnje Zvijezde koja u Uskrsnoj noći granjava nemir-

noj duši. I na početku i na kraju godine izražava nam ovo Evanđelje POTPUNI misterij.

Slično je s odlomcima obiju slijedećih nedjelja. Prispodobe o kukolju u pšenici, o gorušičinu zrnu, o kvascu, prispodobe su o kraljevstvu Božjem, t. j. slike Crkve. Kao takove spadaju u bogojavljensko vrijeme a vidjeli smo da je Gospodinova Epifanija, njegov dolazak u tijelu ujedno i objavljenje Crkve. Kao Zaručnica prati ona Vladara. Ona je tijelo onoga koji se objavio. ***U utjelovljenju počinju zaruke ljudske naravi s božanstvom.*** *S tijelom Kristovim započinje bivovanje tijela Crkve. Njezina je Glava tada postala vidljiva. Krist je došao da ovoj Glavi pripoji udove, da tijelo »izgradi u ljubavi« (Ef 4, 16), da ga iz poniženja »tijela grijeha« dovede do čistoće djece Božje. Njegovo objavljenje u tijelu očituje njegovu volju da otkupi to tijelo. Zato u bogojavljenskoj liturgiji shvaćamo da se Ivanovo svjedočanstvo odnosi na »onoga koji ima doći«: »Evo Božjeg Janjeta koje uzima grijehe svijeta« (Iv 1, 29). Isus se objavio u tijelu da bi mogao sići u Jordan i uspeti se na križ. Slikovito u vodi Jordana a stvarno u krvi svog probodenog Srca, pere on udove svog tijela, čisti Crkvu od njezinih grijeha i daje joj da u krvi pije njegov život. Na ovo objavljenje Crkve u Kristovoj Epifaniji i na njezino uskrsno usavršenje ukazuju drugom slikom prispodobe 5. i 6. nedjelje po Bogojavljenju. Obadvije počinju slikom o sjetvi. Sijač sije svoje sjeme. Nekoliko nedjelja kasnije, na šezdesetnicu, slika se ponavlja. Ta slika pripada početku, bogojavljenskom vremenu crkvene godine. Kristov dolazak na svijet bilo je vrijeme sjetve. Njegovo objavljenje, njegova riječ, njegovo Evanđelje, on sam, sve je to bilo je sjeme koje je trebalo biti bačeno u zemlju svijeta. Stoga je umro i bio pokopan. Sjemenka je pala u zemlju. »Ako pšenično zrno, kad padne u zemlju ne umre, ostaje samo. Ako li umre, rodi veliki rod« (Iv. 12, 24). Krist se pokazao u tijelu da može umrijeti; iz njegove smrti izrastao je život njegova tijela, Crkve: dobra pšenica na njivi svijeta, stablo na kome ptice nebeske prave gnijezdo. U času svog drugog dolaska Gospodin će požnjeti dobri plod, očistiti svoje gumno, kukolj baciti u oganj i stablo Božjeg kraljevstva zasaditi uz vode vječnoga života. Epifanija je sijanje, Paruzija žetva. Između tog je vrijeme rasta iz snage Kristove krvi, vrijeme umiranja i klijanja sjemena, prolaz kroz smrt: PASHA. Kod svog prvog dolaska Krist se kao kvasac dao u ruke svoje Crkve da ga upotrebljava sve dotle dok cijelo tijesto, t. j. cijelo čovječanstvo Kristom ne uskisne. Kod svog ponovnog dolaska Bog će prirediti gozbu i poželjeti da kuša dobri kruh. Između Epifanije i Paruzije je vrijeme pripremanja kruha, mučni proces uskisivanja: prolaz — pasha. Tako je lice obaju Evanđelja u isti mah okrenuto prema Epifaniji i Paruziji i obilježeno ozbiljnošću Pashe. Eto opet POTPUNOG Kristova misterija.*

Sada je lakše shvatiti i nije potrebno posebno objašnjavati kako se poslanice uklapaju u liturgijskoj godini sad u vrijeme Epifanije i Paruzije je vrijeme pripremanja kruha, mučni prona ljubav, koja izgrađuje Kristovo tijelo — Crkvu, iz prošlih nedjelja naprijed kroz bogojavljensko vrijeme i dočaravaju sliku Crkve koja raste. Ta se slika skriva u prispodobama Evanđeljâ u kojima svježe, konkretne boje života prve kršćanske zajednice postaju opipljiva stvarnost. Stvarnost je to koja usprkos svoje povezanosti uz vrijeme i prostor nosi na sebi obilježje miline i veličanstvenosti raznovrsnog mnoštva sveopće Crkve i već sadrži u sebi sliku budućnosti svečane zajednice vjernih do koje u toku zemaljskih »Gospodnjih godina« ima uzrasti snagom Kristova misterija. U završnom vremenu crkvene godine pokazuje se ta ljupka slika stvarnosti Crkve u potpunoj savršenosti »Kristova dana«, u nadvremenskom sjaju Paruzije sadašnjoj, oko oltara sakupljenoj crkvi koja sluša čitanje — vjerno zrcalo u kom se može dobro ogledati i prosuditi koliko je blizu ili daleko od te konačne savršenosti i pri tom upitati da li je snagu misterija tokom godine iskorištavala i da li je što uznapredovala prema slici konačne savršenosti koju je promatrala.

EMILIJANA LOEHR

S BORBOM DO CILJA

(Poslanica na nedjelju Sedamdesetnicu)

Da bi vjernicima Korinta pokazao pravi zamašaj vjerskih istina, posebno sve što slijedi iza primljena krštenja za svakog pojedinca, sv. Pavao se služi slikama iz dnevnog života. Ovog puta slikama iz športskog života. Da vjernik sretno prispije k vječnom određenju, nije dosta da je kršten.Krštenjem je vjernik postao borac za svoje vlastito spasenje. Apostol donosi pred oči ono što su sami mogli vidjeti a to su trkačke i šakačke igre. Pauzanija spominje da su u 2. st. po Kr. postojale istamske igre nedaleko Korinta a možemo pretpostaviti da su se odvijale i za Pavlovo vrijeme. Osim tih igara, što su bile u počast boga

Neptuna, spominju se i druge: nemejske u Argolidi, delfijske i olimpijske. Skoro u svim gradovima bili su izgrađeni amfiteatri kamo bi se sleglo silno mnoštvo svijeta da promatra trkače, šakače a ponekad i natjecanje u pjesništvu, glazbi i plesu. Nije li možda i sam Pavao očevim dopustom u Tarsu nekoć na trkalištu prisustvovao atletskim natjecanjima. Sve da i nije nikad ni prisustvovao, o tome su bile svakome pune uši jer se o tom pričalo u kućama i van kuće. Kad on govori o kazalištu (1. Kor. 4, 9) ne padaju li mu možda na pamet stare uspomene? Apostol sve zna iskoristiti.

1. Kor. 9, 24 — 10, 5.

9, 20 *Zar ne znate da oni koji trče u trkalištu svi trče, no jedan prima nagradu? Tako i vi trčite da dobijete.*

25 *Svaki koji se natječe, od svega se uzdrži, oni da dobiju propadljivi a mi da dobijemo nepropadljivi vijenac.*

26 *Ja dakle tako trčim ne kao s neodređenim ciljem, tako se borim, ne kao da šibam zrak,*

27 *nego krotim svoje tijelo i postupam kao s robom da ne bi, dok drugima propovijedam, sam bio proglašen nevrijednim.*

10, 1 *Ne želim vam kriti, braćo, ovo: Svi su naši ocevi bili pod oblakom, i svi su prošli preko mora,*

2 *i svi su bili kršteni u Mojsija u oblaku i u moru,*

3 *i svi su blagovali isto duhovno jelo*

4 *i pili isto duhovno piće. Ta pili su iz duhovne stijene koja ih je pratila; a stijena je bila Krist.*

5 *No u većini od njih nije se Bog nasladio.*

Milost dobivenu na krštenju može nažalost svaki krštenik izgubiti. Ono što apostol stavlja pred oči vjernicima, i sam drži na pameti. Ta njemu je ranije bilo ime Savao, tj. isto ime što ga je nosio izraelski odbačeni kralj Saul.

9, 24 Tko misli na natjecanje u trkanju ili na šakanje, danas bismo rekli boksanje, nužno je da svakodnevno vježba. Tek tako može nastupiti u dan natjecanja. Na to je u svoje vrijeme upozoravao i Horacije kad veli za dječaka da se znojio i zebao, ustezao se od bluda i vina (Ars poetica, r. 412) i tek poslije toga mogao računati da može pristupiti na natjecanje. Sv. Pavao opominje da svako pretjerano samopouzdanje kod vjernika može uroditi lošim posljedicama. Trkači na trkalištu trkali su na konjima ili u kolima. Pri tom su odabirali najkraći put prema cilju, a nisu trčkarali lijevo i desno s nejasnim ciljem. Takav treba da bude trkač na stazi spasenja (Gal. 2, 2). K vječnom spasenju treba da svaki vjernik nastoji hrliti s najvećim mogućim naprezanjem. Vijenac nije tu kao na trkalištu samo za jednog pobjednika, nego za sve bez razlike koji ulažu potrebni napor.

25 Šakači su se borili nagi. Na rukama su nosili rukavice i remene s olovnim ili željeznim čvorovima. Tako naoružani nastojali su šakači jedan drugog oboriti na zemlju. Pobjednik je za nagradu dobio vijenac od lovorike, masline ili bora. Vijenac bi dosudio sudac trkališta (brabeus). Ovaj vijenac (brabeion) koji u nekoliko dana uvene ne može se ni izdaleka mjeriti s nepropadljivim vijencem vječnog spasenja što čeka svakog krštenika koji provodi život kao pravi duhovni borac. On treba da ima na pameti da njegov vijenac neće nikada uvenuti.

26—27 Sv. Pavao veli i za sama sebe da je trkač i šakač na borilištu. Napominje da on ne trči kao borac koji ne zna tačno u kojem pravcu treba da trči; on nije također ni šakač koji u natjecanju onako neodređeno udara po zraku nemajući u vidu nikojeg protivnika. Loše izvježban borac će sigurno izgubiti u natjecanju. Ovdje apostol ubacuje moralnu crtu, tj. veli da se on bori sa svojim tijelom koje bi ga sa svojim strastima i požudama htjelo nadvladati. »Postupam kao s robom« (doulagogo) potsjeća na običaj koji se odvijao na koncu natjecanja: Pobjednik bi pobijeđena protivnika vodio na borilištu unaokolo kao svladana roba, a mnoštvo je pobjedu pratilo pljeskom.

Na trkalištu spasenja Pavao je propovijednik onako kao što je na istamskim i drugim igrama bio jedan glasnik (keryks) koji bi oglašavao mnoštvu susret, početak i konac borbi. Pavao se sam pribojava da ne bude takav oglašivač koji govori drugima, dok sam na tom natjecanju bude proglašen diskvalificiranim. Pravorijek i za njega i za sve vjernike bit će izrečen u veliki dan suda Božjega. Ovu će istinu sv. Petar izraziti drugim riječima: »Uznastojte da svoj poziv i svoj izbor utvrdite (dobrim djelima)« (2. Petr. 1, 10).

10, 1—2 Pavlova bojazan nije pretjerana. Još jasniji primjer naći će i on i vjernici u izraelskoj povijesti. Koliki li je samo broj Izraelaca izišao s Mojsijem iz Egipta! Svi su skupa krenuli kao izabrani Božji narod put Palestine, no mali je broj ušao u Obećanu Zemlju, iako su svi bili obasuti tolikim posebnim milostima. Primjer starozavjetne Crkve u pustinji »kao

opomena nama«. Mojsije kao posrednik između naroda i Gospodina Boga bio je tip Spasiteljev. Svi oni koji su se stavljali pod njegovo vodstvo bili su tako reći na njega nakalamljeni (inkorporirani). Izraelske oceve Pavao nazivlje »našim ocima« jer je Mojsije otac i židovskim kršćanima i onim kršćanima koji su prešli na kršćanstvo iz poganstva. Krštenjem su i ovi postali »Abrahamovo potomstvo« (Rim. 9, 6). Prigodom izlaska iz Egipta Židove je pratio oblak koji ih je vodio (Ex. 13, 21) i štitio od sunčane žege (Ex. 14, 19). Oblak i prelaz preko Crvenoga Mora predočuju mistično krštenje Izraelaca, slavu i prisutnost Božju, koja se s posvetnom milošću vjernicima podjeljuje u krštenju. To je ujedno prelaz iz ropstva sotonskog na slobodu sinova Božjih. Isus, svjetlost svijeta prošao je kroz tamu groba. Crkva taj prolaz povezuje s navedenim prelazom vjernika iz noći grijeha na svijetlo milosti. Stoga se i pjeva Exultet na Uskrsno Bdjenje.

10, 3—4 Starozavjetnu Crkvu u pustinji je Bog hranio čudesnom hranom — manom. Sv. Pavao je zove duhovnom hranom jer je simbolički označavala Euharistiju. Isus će kasnije o sebi kazati: »Ja sam kruh živi koji sam s neba sišao« (Iv. 6, 51). Osim mane sav je narod pio duhovno piće, tj. vodu koja je čudesno dvaput provrela: najprije kod Rafidima (Ex. 17 6 sl.) a zatim u pustinji Sin, blizu Kadeša (Num. 20, 11). Ovdje apostol zastalno ima na pameti drugi posvećeni elemenat u sv. Misi. »Izraelcima je dao manu i vodu a tebi Tijelo i Krv« (Zlatousti). Možda je Pavao pri tom pomislio i na sulicu kojom je prigodom razapinjanja na Golgoti bio probođen Kristov bok.

Tumačiteljima zadaju poteškoću riječi: »... stijene koja ih je pratila a stijena je bio Krist.«. Bog (Jahve) u StZ zove se stijena (Cur). A kad apostol to ime daje i Kristu, tim ističe također i Kristovo božanstvo. F. Prat misli da se ovdje ne radi o nekoj materijalnoj stijeni nego o Riječi Božjoj u metaforičkom i duhovnom smislu. Smisao bi bio ovaj: Onaj koji je iz stijene Izraelcima dao vodu bila je Riječ koja se imala utjeloviti. Drugi naprotiv drže da ovdje Pavao imao u vidu staru židovsku predaju, sačuvanu u hagadi, prema kojoj je zaista stijena ili izvor (Mirjam) stvarno pratio Izraelce na njihovim postajama put Obećane Zemlje. Pavao to spominje ali ne usvaja materijalno. On toj predaji daje mističko značenje: Izraelce naime nije pratila stijena u materijalnom smislu nego u duhovnom smislu, ukoliko je bila slika Krista koji je kao Bog neprekidno bio prisutan izraelskom narodu. Još prije sv. Pavla i Židov Filon tumačio je izvještaj o mani i stijeni u alegoričkom smislu. Pri tom treba imati na pameti da je pisac knjige Mudrosti zapazio kako je personificirana božanska Mudrost posredovala u oblaku, stijeni (hridi) i drugim zgodama prilikom izlaska (Mudr. 10,17—11,4).

10,5 Iako su svi Izraelci bez razlike bili obasuti čudesima, veći dio od njih nije omilio Bogu. U Obećanu Zemlju ušli su samo Jozua i Kaleb. Veći dio (en pleiosin) pokazao se nedostojnim zbog svoje nevjere i tvrdovratosti. Strahovita je i spasonosna pouka koja nas pozdravlja s nedalekog praga Korizme: *Pakao otvoren kršćanima* (R. Knox).

Tertulijan zgodno veli (Ad martyrium, 3): »I atlete se odvajaju za stroži zapt, da steknu snagu; uzdržavaju se od bluda, od biranijeg jela, od slađeg pića. Prisiljavaju same sebe, muče se, umaraju se. Što se više vježbaju, to imaju veću nadu u uspjeh . . . Krepost se podiže strogim načinom života a mekoputnošću se ruši.«

o. FRANJO CAREV

ZA LITURGIJSKO-PASTORALNU REAKTIVACIJU KORIZME

(Korizmene Mise)

Nema sumnje da je korizma prva na redu kad treba, u naše vrijeme, oživljavati stare liturgijsko-pastoralne uzuse.

Razlozi su i odviše očiti. Korizma je uvijek predstavljala centralnu točku u crkvenoj godini ili, barem, da se posve eksaktno izrazimo, pripravu za centralnu točku: za Pashu Muke i Pashu Uskrsnuća. Ona je jedino, dulje, crkveno vrijeme, liturgijski ciklus u kojemu je svaki dan, oduvijek, bio liturgijski obilježen i specificiran posebnim bogoslužbenim obrascem i molitvom, i u oficiju i u Misi. I što je za pastoralnu praksu najglavnije, ona je uvijek, kroz sva kršćanska stoljeća, ostala izrazito aktivan elemenat i u konkretnom, subjektivnom, osobnom, religioznom doživljavanju vjernika: sva je isprepletena pojačanom molitvom, postom, pokorničkim običajima u kućnom i društvenom životu, korizmenim propovijedima, pobožnim poštivanjem Muke Isusove.

I neovisno od finijih dogmatsko-liturgijskih refleksija, već sa stanovišta elementarnog pastolarnog interesa i koristi po praktički vjerski život, grjehota bi stoga bilo ne posvetiti svu pažnju oživljivanju i produbljivanju korizmene ideje i koriz-

mene prakse. I svećenik koji je, kao i pisac ovih redaka, lajik u liturgijskoj teoriji, osjeća to neposredno: primitivnim pastoralnim instinktom.

A osjeća da je baš na tom području, na području korizmene reaktivacije, liturgijskoj akciji i obnovi i najlakši posao. Korizma nije, za razliku od nekih drugih liturgijskih uzusa, nikada ni bila ozbiljno zanemarena, a još je manje bila zaboravljena u crkveno-religioznoj praksi: vjerničkoj i pastoralnoj praksi. Njezin je kult i u vjerničkim masama sve do danas neprekinut, intenzivan, živ, markantan. Još do jučer bila je ona — i kod nas, i kod svih drugih katoličkih naroda — snažno i duboko usječena i u socijalni i u javni život. Korizma je iz temelja mijenjala njegov vanjski lik. Živjelo se u korizmi izrazito drukčije i izrazito religioznije nego inače kroz godinu. Strogo se postilo, vršila su se masovno djela svijesne samozataje (u piću, pušenju, bračnom životu), napuštala se svaka pompa — i u nošnji ženskoga svijeta — nijesu se priređivale nikakve zabave, igre ni plesovi, nijesu se pjevale svjetske ni ljubavne pjesme, molile su se posebne molitve po kućama, čitala se Muka Isusova i duhovne knjige, išlo se na Križni put, korizmene propovijedi, obrede Velikoga Tjedna, u najvećem broju kao i na blagdansku Misu: da i ne govorimo o korizmenom ispovijedanju i pričešćivanju. Još pred 50, 60 godina sve se je to integralno opsluživalo u najvećem dijelu katoličkoga svijeta: kod nas i drugdje.

Kontinuitet korizme nije uopće bio prekinut. Ako se u pitanju korizme može govoriti o krizi, kriza je to najnovijega datuma. Ona se identificira s jedne strane, i prvotno, sa sustavnom laicizacijom, raskršćanjenjem javnih običaja, u gradu najprije, a onda, sve više, i na selu, a s druge sa stilom modernoga, industrijaliziranoga života koji sve više, i ljudima dobre volje, otežava pa kojiput i onemogućuje tradicionalne načine iživljivanja korizmene pobožnosti. Mondeni svijet ignorira korizmu i živi i u korizmi bučno, uživački i rastreseno kao i u drugo doba, a svijet koji vjeruje sve više, u tom ambijentu, i sâm zaboravlja na korizmenu ozbiljnost i pokoru. A i što ne zaboravlja, nije više u stanju da je svetkuje i opslužuje na stari način. Težak rad ne da mu više na starinski postiti; modni način odijevanja uklanja u korijenu tradicionalnu korizmenu korotu kod ženskoga svijeta; razbijanje zatvorenih okvira obiteljskog i kućnog života sve više smanjuje priliku za zajedničke pobožnosti; rad preko čitava dana onemogućuje masovne javne pobožnosti u vrijeme na koje su ljudi navikli;

buka modernih komunikacionih sredstava svima nam s jedne strane otežava sabranost, a s druge nudi zabavu i nameće svjetske misli i svjetske probleme, na štetu religioznoj ozbiljnosti i koncentraciji.

Situacija je, eto, takva da korizmu danas, u vjerničkim krugovima, ne treba toliko teoretski i u principu oživljavati, koliko joj treba tražiti novi stil i nove oblike. Akcidentalno nove, to se zna. Više u crkvi i u kući nego u javnom životu; više u nutarnjoj pokori nego u vanjskoj; više u svijesnoj, osobnoj, samoizolaciji i koncentraciji nego u vanjskim simbolima. A javne, opće, korizmene pobožnosti i vjerske manifestacije valja prenijeti na vrijeme, koje će najmanje kolidirati sa radnim dužnostima i građanskim preokupacijama vjernika: prvotno na nedjelje, a radnim danima na rane jutarnje i kasnije večernje sate.

I to je, sigurno, jedan od brojnih problema pastoralne reorganizacije i modernizacije, koji danas stoje pred našom duhovnom pastvom. Valja ga proučavati; valja se prilagođivati prilikama; valja se snalaziti: pribirati i iskorištavati iskustva.

Ali zato bi se nešto drugo moglo, čini nam se, odmah provesti, bez rizika i poteškoća, a s puno koristi. I to baš u duhu specifično liturgijske obnove. Mogla bi se u korizmi obnoviti AKTIVNA PARTICIPACIJA VJERNIKA NA KORIZMENIM MISAMA, na korizmenoj liturgiji.

Očito je, i za nestručnjaka, da su se u staroj Crkvi vjernici u korizmi svaki dan sastajali na zajedničku službu Božju: na misnu žrtvu i čitanja (kolekte). I da su ti sastanci nosili izrazito pokornički karakter. I po liturgijskim i misnim tekstovima! A mnoga su stoljeća prošla što se to u vjerničkoj i pastoralnoj praksi općenito zanemarilo. Na korizmene se Mise nije više masovno dolazilo. Puno se je više dolazilo na neliturgijske, adventne zornice. I u našim krajevima! Korizmena pobožnost u praksi izašla je bila iz crkve u kuću i na ulicu. Tu se je postilo, i trapilo, i čitalo, i razmišljalo, i propovijedalo, ali, uz iznimku Velikoga tjedna, bez ikakva kontakta bilo sa misnom liturgijom, bilo sa liturgijskim tekstovima. Križni je put, slobodni su propovjednički tekstovi bili potisli izvorne običaje i molitve Crkve.

Zar ne bismo danas mogli poći obrnutim putem pa još jednom provesti zamjenu u stilu korizmene pobožnosti? I to, ovaj put, na bolje i na savršenije: vraćajući se k prvim nadahnućima! Same prilike kao da nas na to nagone. Tjeraju nas ponovo prema jutarnjim satima, satima barem današnje Mise;

tjeraju nas natrag u crkvu; tjeraju nas prema c r k v e n i m korizmenim pobožnostima.

Zašto ne bismo — ne čekajući nikakvih službenih uputa; zar su nam za to uopće potrebne — zar nam nijesu dane već u samu misalu — razvili među vjernicima pastoralnu agitaciju da kroz korizmenu, barem oni pobožniji i revniji, s v a k i d a n dolaze k Misi? A mi da im onda, ako možda već ne možemo upriličiti recitiranu Misu, a ono barem s oltara, iza evanđelja, polako i razgovijetno pročitamo ne samo poslanicu i evanđelje dnevne korizmene Mise, nego i sve pokretne (promjenljive) njezine dijelove: tekstove i molitve!

I ništa više! Ne moramo držati vjernicima ni nagovora ni propovijedi. Nemaju za njih vremena. I bez toga ih imaju dosta. Svoju, ljudsku, propovijed ostavimo za Križni put i za nedjelju! Bolje je da čuju Isusovu propovijed. Da čuju jedno njegovo evanđelje koje inače nikada ne čuju. Čuju samo onih, uvijek istih 50, 60 evanđelje od nedjelja i velikih svetkovina. Bolje je da čuju proročku propovijed: pokorničku propovijed, punu duha, dubine i poezije. Da čuju poslanicu koje inače nikada ne čuju. Bolje je da čuju korizmenu propovijed ili, pravije, korizmenu, pokorničku molitvu Crkve upravljenu Bogu ispred njih i za njih.

Bilo bi to, bez sumnje, našim vjernicima krasno, svagdanje, korizmeno nadahnuće; najljepša pobuda i na vjeru, i na molitvu, i na kajanje, i na pokoru. A nas bi svećenike stajalo samo nekoliko minuta čitanja.

Ne bi nam onda trebalo puno specijalnog korizmenog ispovijedanja. Trebalo bi samo, da iza Mise (ili i prije Mise) sjednemo svaki dan u ispovjedaonicu. Pod dojmom divnih korizmenih tekstova mnogi bi vjernik kleknuo da se ispovjedi. Mnogi bi se, pod Misom (ili iza Mise), i pričestio. Drugi bi opet izmolio Put križa ili krunicu. Ili bi malo adorirao. Treći bi odlučio da će učiniti onaj dan kakvo dobro djelo: postiti, dati milostinju, savladati neku svoju neurednu naklonost.

Bili bi to pravi korizmeni časovi milosti: »Ecce nunc dies salutis« (2 Kor 6, 2). Bile bi to obnovljene starokršćanske »stationes«: pokornički, korizmeni sastanci vjerničke općine pred Križem i Propetim; u Misi.

Mnogo sam puta na to pomislio miseći kroz korizmu i uživajući u divnim tekstovima s kojima se čovjek toliko puta susretne u tim korizmenim Misama. Iznosim impresiju i ideju pred braću. Pastoralna je. Liturgična je. Praktična je. Laka je!

Dr Čedomil ČEKADA

MYSTERIUM BABPTISMATIS

1. *Initiari christianis mysteriis.* V oficiju za praznik sv. Mohorja in Fortunata beremo v peti lekciji frazo: initiari christianis mysteriis. Življenjepis svetih mučencev je sicer legendaričen, a frazo najdemo tudi v drugih svetniških življenjepisih. Fraza je starokrščanska. Poglejmo, kaj pomeni ta in druga, njej podobna: pascalibus initiata mysteriis, ki jo najdemo v mašah velikonočne vigilije, velike noči in velikonočnega ponedeljka, in to v prošnji nad darovi.

2. *Krst — rojstvo iz Boga.* V predgovoru svojega evangelija sv. Janez realistično pripoveduje, da se človek, ki se rodi iz krvi, iz poželenja mesa in iz volje moža, lahko rodi tudi iz Boga, pod pogojem, da veruje in sprejme Kristusa, z drugo besedo, da se dá krstiti. Še bolj jasno in določno evangelist pove isto, ko navaja Jezusove besede iz pogovora, ki ga je imel z Nikodemom, odličnim pismoukom iz Jeruzalema: »Resnično, resnično, povem ti, ako se kdo ne rodi (znova) iz vode in Duha, ne more priti v božje kraljestvo« (Jan 3, 3—5).

Rojstvo iz Boga je učinek Kristusovega odrešilnega dela. Kot pogoj za tako rojstvo Zveličar sam postavlja krst. Krst je bil znan obred za notranje očiščenje že prej, preden ga je Kristus postavil za sveto znamenje njegove milosti, znamenje Božjega posinovljenja. Tako Kristus uporablja znamenja, ki jih najde med zemljani, da jim po njih naklanja sadove svojega odrešenja.

3. *Krst — vstajenje duše v Kristusu.* Tudi sv. Pavel v svojih listih mnogo govori o krstu in njegovih učinkih. Največ govori o tem v pismu Rimljanom (6, 1—14). V Pavlovih časih se je v Cerkvi že udomačila navada, da so krščevali s potapljanjem v vodo. Apostol to navado svojevrstno, mistično razlaga. Potapljanje v vodo mu je znamenje smrti, dviganje iz nje pa podoba vstajenja. Ko se človek v krstnem obredu potopi v vodo, »se s Kristusom zraste v njegovi smrti«, ko se pa iz nje dvigne, »se zraste z njim v njegovem vstajenju«. Krst torej človeka s Kristusom združi, kot da je z njim zrasel (complantatus), da s Kristusom odmre »mesenemu« človeku, to je človeku rojenemu v izvirnem grehu, in da z njim vstane kot »novi« človek, »duhovni« človek, po Bogu ustvarjen v resnični pravičnosti in svetosti, kot božji posinovljenec, kot nova stvar.

Po svetem Pavlu torej krščen človek v Kristusu umre in vstane. Klasično lepo pove to apostol v pismu Gal 2, 20: »S

Kristusom sem križan: živim pa ne več jaz, ampak v meni živi Kristus.« Zato lahko rečemo, da Kristus mistično vstane v duši človeka, ki se dá krstiti.

4. *Mysterium baptismatis — mysterium paschale.* Rojstvo iz Boga, novo stvarjenje človeka, mistična smrt in vstajenje duše v Kristusu so sadovi odrešenja, navezani na krst, ako sicer ni ovir. V prvi krščanski dobi so krstne milosti s krstnim obredom vred imenovali mysterium baptismatis. Imenovali so jih pa tudi mysterium paschale, ker je krstna milost pač dar in odsev umrlega in vstalega Kristusa in je z njim tako povezana, da so prvi kristjani v krstu gledali mistično obnavljanje Kristusove smrti in njegovega vstajenja.

Odkar smo dobili obnovljeno velikonočno vigilijo, postaja jasno, da njena liturgija ni samo spomin na zgodovinski dogodek Gospodovega vstajenja, temveč v prvi vrsti veličastni mysterium paschale. Njen namen je, da po krstu, odnosno po obnovi krstnih obljub, in po sv. R. t. Gospodovo smrt in njegovo vstajenje mistično obnovi. S te strani, kot mysterium paschale, moramo liturgijo velikonočne vigilije spoznati, se vanjo vživeti in storiti vse, da jo kot tako duhovno izkoristimo zase in za svoje vernike.

5. *Iniciacija.* Rimski Obrednik imenuje krst »vrata krščanske vere« in mu med zakramenti daje prvo mesto. Tudi kateheza uči, da je krst prvi zakrament in da daje pravico do drugih zakramentov. Po svojem značaju torej krst uvaja v duhovni svet Kristusov.

Stara liturgična terminologija izraža to resnico z glagolom »initiari« in z njegovimi izvedenkami: »initiatus«, »initiatio« in pod. Glagol prevajamo z izrazom: »vpeljati v kaj«. Initiari christianis mysteriis potemtakem pomeni: vpeljati v krščanski misterij. Zato fraza ne more pomeniti nič drugega kakor: »biti krščen«. Stavek: »Pontianus postulat initiari christianis mysteriis« pomeni torej: Poncian prosi za krst.

V istem smislu moramo prevajati ali vsaj tolmačiti omenjeno velikonočno prošnjo nad darovi, ki je tri dni ista. V izvirniku se glasi: »Suscipe, quaesumus, Domine, preces populi tui cum oblationibus hostiarum: ut paschalibus initiata mysteriis, ad aeternitatis nobis medelam, te operante, proficiant.« Naš dosedanji prevod prevaja: Sprejmi, prosimo, Gospod, hkrati s prinesenimi darovi tudi prošnje svojega ljudstva, da nam bo to, kar obhajamo v teh velikonočnih skrivnostih, po tvoji moči v zdravilo za večnost.

P. H. Schmidt D. J., profesor liturgike na Gregoriani, prevaja frazo »paschalibus initiati mysteriis« s: krščeni. V svojem članku z istim naslovom piše: »Kristusov prehod iz smrti v življenje se uresničuje v udih Cerkve. Zato Cerkev izvoljene krščuje na veliko noč, kar pomeni, da jih uvede v velikonočni misterij.« Veliki strokovnjak v liturgičnih vprašanjih nam s tem namiguje, kako naj prevajamo ali vsaj razumemo frazo: paschalibus initiata mysteriis treh velikončnih mašnih obrazcev.

Gotovo je, da izraz paschalia mysteria ne tem mestu ne pomeni Gospodovega vstajenja, kolikor je zgodovinski dogodek. Pachale mysterium na tem mestu je neki obred, v terminologiji p. Casela kultni misterij, ki se navadno opravi o veliki noči. Za kateri obred gre?

Možno je, da je paschale mysterium obhajilo. Toda na tem mestu je to malo verjetno. Mašni obrazci omenjenih maš govore, kar je naravno, o obhajilu v prošnji po obhajilu. V njej stoji: »Quos sacramentis paschalibus satiasti«, v prevodu: ki si jih nasitil z velikonočnimi zakramenti. Rekli smo že drugod (SB 1962, št. 5), da moramo misterij ločiti od misterija in da ne prevajamo točno in jasno, ako mysterium vedno prevajamo z enim in istim izrazom: skrivnost. Miselna zveza — gre namreč za prošnjo po obhajilu — zahteva, da frazo na tem mestu prevedemo: ki si jih nasitil z velikončnim obhajilom.

Možno je dalje, da paschale mysterium pomeni mašo, v kolikor evharistična daritev ponavzočuje Gospodovo smrt in njegovo vstajenje. Vendar je to na tem mestu malo verjetno, ker gre za misterij, ki uvaja (initiata!), o maši pa ne moremo reči, da šele uvaja v misterij, ker je maša pač že osrednja točka tega misterija.

Možno je končno, in to bo pravilno, da »paschalibus initiata mysteriis« na našem mestu pomeni krst. Krst je namreč kultni misterij, ki uvaja v misterij smrti in vstajenja, v duhovni svet križanega in vstalnega Kristusa, v njegovo odrešilno delo.

Lepa prošnja nad darovi velikonočnih praznikov naj bi se torej glasila ali vsaj tolmačila takole: Sprejmi, prosimo, Gospod, hkrati s prinesenimi darovi tudi prošnje svojega ljudstva, da nam bo krst in to, v kar nas uvaja, po tvoji moči v zdravilo za večnost.

Če prošnjo tako tolmačimo, je to krasna molitev, vzeta iz duhovnega okvira dobe, v kateri je nastala. Iz nje je razviden star cerkveni običaj. S krstom je nekoč za velikonočne praznike Cerkev svoje katehumene uvedla v krščanski misterij, da so dobili pravico »frequentare mysteria«, »participare mysteriis« in pod. Vsi ti stiki z misterijem so bili vernikom zdravilo za večnost. Koliko dogmatike, asketike in mistike, koliko dejavnega sodelovanja pri sveti liturgiji je obseženo v teh izrazih! Res, škoda, da so sodobnim vernikom ti izrazi in njih vsebina postali tuj svet, ki se v njem ne znajdejo več.

6. *Zaključki.* Iz povedanega izhaja tudi, da je paschale mysterium izhodišče cerkvenega leta, če naj ga gledamo soteriološko, kakor so na cerkveno leto prvotno gledali. Mysterium paschale je skrivnost smrti in vstajenja, ki se v Cerkvi v zakramentih krsta in sv. R. t. nenehno ostvarja, posebno slovesno pa o veliki noči. Krst vlije v dušo »spiritum adoptionis«, duha posinovljenja, Božjega otroštva, liturgično leto pa tega duha goji, razvija in ohranja, dokler ne dozri do polne starosti Kristusove. Pri tem dozorevanju »pričakujemo blaženega upanja in veličastnega prihoda našega Jezusa Kristusa, ki nas je odrešil po svojem usmiljenju v kopeli prerojenja in prenovljenja« (Tit 2, 3).

Omenjeno Pavlovo poslanico Titu beremo, proti pričakovanju, tudi na sam božični praznik pri polnočni in zorni maši, torej ob času, ko bi pričakovali izključno božične motive. Na tem zgledu pa vidimo, kako liturgija druži božične motive z velikonočnimi in eshatološkimi; kar je dokaz, da je mysterium Christi en in nedeljiv.

Liturgija je dalje zgrajena izrazito soteriološko in ne obnavlja zgodovinskih dogodkov, kako navadno mislimo. V liturgiji je in ostane na prvem mestu mysterium Christi, odrešilno delo Kristusovo z vsemi njegovimi skrivnostmi. Delo je sicer nadčasovno, živi izven časa kakor tudi njegov začetnik, poveličani Gospod Jezus, Kyrios, a je prisotno tudi v času povsod, kjer je prisotna Cerkev. Deluje počenši s krstom. Uveljavlja se v liturgičnem letu po daritvi svete maše, zakramentih, Božji besedi in Gospodovih dneh. Učinkovito je za vse, ki pridejo z njim v življenjski stik. Razteza se na vse stvarstvo, ki ječi v prekletstvu greha, razteza se pa tudi na večnost.

Zgodovina kot taka pa v liturgiji nima mesta. Vendar pri izvrševanju liturgičnih opravil zgodovinskih motivov ne smemo prezreti in zanemarjati, saj ima mysterium Christi zgodovinske osnove, je zgodovina in ne bajka, kakor so bili bajka stari poganski misteriji. Zato je dovoljeno in našemu človeškemu mišljenju primerno, da na mysterium Christi gledamo z zgodovinskih vidikov. To se zgodi že s tem, ko liturgično leto začenjamo in zaključujemo, ko ga spremljamo z izvenliturgično pobožnostjo in ljudskimi navadami, ki mysterium Christi zgodovinsko razčlenjajo in tolmačijo. Take pobožnosti in navade so: zornice, molitev sv. rožnega venca in križevega pota, dalje jaslice, Božji grob in ljudska pobožnost velikonočnega vstajenja.

Paziti pa moramo, da dobro ločimo med liturgijo in ljudsko pobožnostjo, da ju ne zamenjavamo, da ne dajemo prednosti zgodovini pred misterijem, in da ljudska pobožnost ostane skladna z duhom liturgije; potem ljudsko pobožnost lahko opavljamo, ker tako želi in priporoča Cerkev.

Mysterium Christi je čudovito Božje delo, postavljeno za naše odrešenje, ki zanje v naravi nimamo primere. Morda bi ga pojasnili, toda samo nepopolno, z električno razsvetljavo v cerkvi. Čim bolj slovesno razsvetljavo želimo, tem več stikal odpremo. Pogoj za razsvetljavo je za napeljava električnega toka od centrale do cerkve. Tako tudi mysterium Christi dovaja v dušo tem več Božje svetlobe, čim več stikov, zakramentov, odpremo. Nujni pogoj za vso Božjo svetlobo v duši je pa krst, prva napeljava odrešilnega dela v našo dušo.

7. *Mysterium baptismatis v dobi katehumenata.* Ko prebiramo opis krstnega misterija v dobi katehumenata, imamo vtis, da je bih krst v oni dobi doživetje, ki se je krščencu za vse življenje vtisnilo v spomin.

Krstni misterij v oni dobi kaže več inačic, vendar je v svojih oblikah vedno nad vse pester in bogat. Krščevali so večinoma odrasle, izjemoma tudi otroke krščanskih staršev, redno o veliki noči, izredno, posebno če je šlo za bolnike, ob vsakem času. Kandidati so se na krst pripravili intelektualno in moralno. Skrbeli so, da je bila globoko v dušo položena zavest, da krščenec postane ud Cerkve, na pr. škof je krščenca poljubil in ga je pridružil cerkveni občini, ki je nanj v stetišču čakala; tudi vsak ud cerkvene občine je krščenca poljubil, ko je stopil v njih sredo. Prav tako so skrbeli, da je krst kandidate pripravil na evharistični misterij, ki naj jim bo sredstvo

za ohranitev krstnega življenja. Zveza med krstom in evharistijo je bila v oni dobi vsem jasna. Z odpovedjo pri krstu je kandidat stopil v stanje žrtve. To stanje naj se utrjuje z evharističnim življenjem, z mašo in obhajilom, ki kristjana združuje z žrtvijo Boga-človeka. To stanje mu je vir življenja, skritega v Bogu. V mašnem obrazcu velikonočne vigilije je zveza med krstom in evharistijo prozorna, kakor morda nikjer drugje.

8. *Mysterium baptismatis v naši dobi.* Gotovo je krst na na svojem značaju kot misterij mnogo izgubil. Krstni obred za otroke — tega imamo pred očmi — je tekstno in simbolično osiromašen in skrčen na čas, ki traja samo nekaj minut.

Da krščuje otroke v detinski dobi, ima Cerkev dobre razloge. Ta praksa ima svoj izvor že v prvih stoletjih in se je kljub nasprotovanju gorečnikov (Tertulian) uveljavila. Prav tako ima Cerkev razlog, da krščuje v vsakem času in ne samo o veliki noči. Tehtni so tudi razlogi, ki so vodili Cerkev, da je pomenljivi obred potapljanja ponekod zamenjala z oblivanjem, čeprav ima potapljanje v smislu sv. Pavla prednost pred oblivanjem.

Prilagoditev krstnega obreda ljudskim in časovnim potrebam je verjetno dovedla do tega, da je zakrament krsta, nekoč obdan s pestro simboliko in veliko slovesnostjo, v naših dneh zdrknil na verski obred, ki je v življenju kristjana komaj opazen. To je škoda. Kako naj mu vrnemo prvotni pomen? S katehezo, pa tudi s verskimi vajami, škofijskimi predpisi glede krščevanja. Tako svetujejo ugledni liturgiki in dušni pastirji.

Krst, ki ga niso nikoli doživeli kot v dobi katehumenata, naj bi naši verniki doživeli, ko slišijo katehezo o krstu. Tej katehezi je treba posvetiti največjo važnost.

Naš ILO je izdal brošuro o krstu (Sakramenat krsta, Rijeka 1959). V njej je prof. dr. Škrèblin iz Zagreba podal šest osnutkov za kateheze o krstu. Prva je mišljena kot družinska kateheza o krstu, druge so pa za otroke na raznih stopnjah verouka. Kateheze govore o veri, o osvoboditvi izpod satanovega jarma, o misteriju krsta, o krstni nedolžnosti in o krstnih obredih. Liturgični odbori raznih škofij bi zelo ustregli, ako bi jih pripravili in med ljudstvom na učinkovit način razširili.

Tem katehezam dodajmo še naslednje misli: Krst je velikonočna skrivnost, je prehod iz smrti v življenje, prehod iz zgolj naravnega v nadnaravno življenje, ki o njem Cerkev razglaša, da je njegova krepitev eden izmed glavnih ciljev sedanjega koncila. Kristjana namreč ni, če ni ljudi, ki nadnaravno mislijo in žive. Prav bi bilo poudarjati, da je krst priprava na evharistično življenje, da je med krstom in evharistijo globoka notranja zveza. Kdor želi krst, želi tudi evharistijo in evharistično življenje. Kdor zanemarja evharistično življenje, mašo in obhajilo, je na tem, da zgubi tudi krstno življenje. Kateheza o krstu naj končno kristjana pouči, da s krstom postane ud Cerkve, ud Kristuovega skrivnostnega telesa z vsemi pravicami in dolžnostmi.

Katehezo o krstu naj spremljajo verske vaje, ki krstno zavest budijo in poglabljajo. Nekoč so v ta namen po nekaterih škofijah po nedeljski pridigi, obujali Božje kreposti. Danes je v ta namen obnova krstnih obljub na velikonočno vigilijo. Prezreti bi tudi ne smeli nedeljskega kropljenja ljudstva z blagosovljeno vodo pred farno mašo, kar spominja na krst. To kropljenje naj bi se spet uvedlo povsod.

Rimski Obrednik in škofijske sinode dajejo natančna navodila glede krščevanja, vendar bi jih bilo treba prilagoditi potrebam našega časa, ko je krst mnogim postal verska ceremonija, katere daljnosežnosti se ne zavedajo več in zato obveznosti, ki izvirajo iz krsta, z neverjetno lahkoto zanemarjajo. ILO svetuje, naj župnik pred krstom navzoče botre nagovori kakor zaročence pred poroko. Mnoge škofje so to že vpeljale. Krstitelj naj staršem in botrom izroči pred krstom pismo, ki naj govori o dolžnostih botrov, o sodelovanju pri krstnem obredu, o krstnem imenu, o krstni sveči, o krstni obleki in pod.

9. *Mysterium baptismatis in liturgična obnova.* Liturgična obnova ni mogla mimo krstnega misterija, ne da bi pokazala, kje je v liturgiji njegovo pravo mesto. Z obnovo velikonočne vigilije mu je vrnila velikonočni značaj, ki ga ima kot mysterium paschale. Popravila je tudi krstni obred za odrasle in ga naslonila na obred, kakor je bil v dobi katehumenata. Toda ni še konec. V krstnem obredu smemo pričakovati še nadaljnje spremembe. Krst stopa v našo dobo prenovljen. Na sebi nosi pečat misterija.

V duhu časa ravnamo, ako v praznovanju velike noči damo krstu poudarek, ki gre tako prvenstvenemu dejanju. Dati poudarek krstu pomeni ujeti ritem sodobnega verskega in duhovnega življenja. Ta ritem se v življenju Cerkve, v liturgiji, vedno bolj čuti.

FILIP KAVČIČ

DOGAĐAJ OD NESHVATLJIVE VAŽNOSTI

KONCIL ODOBRIO OPĆE PRINCIPE LITURGIJSKE OBNOVE

Poznati liturgijski učenjak C. Vagaggini napisao je u »L'Osservatore Romano« (8. XII 1962, str. 3 i 5) članak o epohalnom značenju činjenice da je koncil odobrio prvi dio liturgijske konstitucije. Ovaj prikaz što ga donosimo priređen je prema tome članku.

Ni najvatreniji pobornici liturgije i liturgijske sheme nisu se nadali ovakvom uspjehu. Prvi časovi diskusije mogli su dati utisak da se na shemu spušta magla. Ali tokom rasprave ideje i stavovi su se brzo razbistravali. Odmah se iz mišljenja iznesenih u sali opazilo da se shema na polju mučnom i punom problema delikatnih i hitnih, pretresala razborito i uravnoteženo imajući u vidu potrebu Crkve u današnjem svijetu. Primjedbe otaca na uvod i prvo poglavlje sheme bile su brojne. Ispravci što ih je tražila velika većina bili su uglavnom manjeg značenja. Stoga, čim se prešlo na glasanje pokazala se divna moralna jednodušnost otaca u povoljnoj ocjeni sheme.

Tako je prvo poglavlje sheme o sv. liturgiji — »Opća načela za obnovu i unapređenje liturgije« — imalo nepredviđenu čast da bude **prvina plodova** što ih drugi vatikanski koncil počinje davati svijetu. S ovim liturgijski pokret dodiruje najvišu dosad postignutu tačku u svom uzbudljivom usponskom hodu. Duhovni i pastoralni život Crkve bilježi datum kojega posljedice u doglednoj budućnosti ne možemo predvidjeti.

Opći izgled. — Prvo se poglavlje konstitucije o sv. liturgiji, uz opći uvod u kom se objašnjava nakana koncila u raspravljanju o ovom predmetu, sastoji od 5 dijelova koji nemaju za cilj da budu neka vrst teološkog ili pastoralnog tumačenja liturgije. Tu se samo određuju osnovna načela unapređenja i obnove liturgije. Teoretskim, teološkim i pastoralnim zasadama se utiče samo da se one opće norme praktične naravi uokvire u svoj pravilni, idealni izgled.

Razlaganje je jednostavno: iz same naravi liturgije proizlazi njezina djelotvornost u postignuću svrhe kršćanskog života i shvaća se njezina iznimna važnost u životu Crkve (I dio: **o naravi sv. liturgije i o njenoj važnosti u životu Crkve).** Treba stoga uložiti sve sile u to da puk u liturgiji sudjeluje potpuno, duhom i cijelim bićem. To pretpostavlja na prvom mjestu liturgijski odgoj klera i intenzivnu pouku puka (II dio: **o liturgijskom odgoju i o aktivnom sudjelovanju).** Ali to od Crkve zahtjeva, gdje je potrebno, pri-

kladnu liturgijsku obnovu koja se zasniva na jasnim načelima i uputama (III dio: **o liturgijskoj obnovi).** To opet zahtjeva da se unapređuje liturgijski duh u biskupijama i župama (IV dio: **o potrebi unapređenja liturgijskog života u biskupiji i župi)** kao i odgovarajući biskupijski ili čak nacionalni organ koji će to promicati (V dio: **o promicanju pastoralno-liturgijskog apostolata).**

Liturgija vrhunac i izvor sveukupne djelatnosti Crkve. — Prvi dio (br. 5—13) je opći doktrinalni temelj cijele konstitucije. U njemu se razjašnjava važnost liturgije u životu Crkve. Ta važnost proizlazi iz same naravi liturgije. Narav liturgije (br. 7—8) proističe iz naravi i djela KRISTOVA KAO IZVORNOG I NEOPHODNO POTREBNOG »SAKRAMENTA« (MISTERIJA) SVEGA KULTA I SVEGA POSVEĆENJA U SVIJETU (br. 5). Iz ovog prvotnog sakramenta proističe SAKRAMENAT CRKVE KAO CJELINE (»cijele tvoje Crkve divni sakramenat«), rođene od Krista da ljudima primjenjuje djelo njegova otkupljenja. Crkva ovaj zadatak izvršava prije svega po Žrtvi i drugim sakramentima oko kojih razvija i uređuje cjelokupnu liturgiju (br. 6) koja je uvijek, kao i Krist, po svojoj strukturi utjelovljena i sakramentalna.

Tako je liturgija **»izvršavanje Kristova svećeništva u kome se po vidljivim znakovima označuje i, na svakome svojstven način, ostvaruje čovjekovo posvećenje, a u isto vrijeme, Mistično Tijelo — Glava i udovi — vrši javno, potpuno bogoštovlje«** (br. 7). Svaki liturgijski čin je stoga »U NAJPOTPUNIJEM SMISLU ČIN S KOJIM SE NI PO NASLOVU NI PO STUPNJU U DJELOTVORNOSTI NE MOŽE MJERITI NIJEDAN DRUGI ČIN CRKVE (br. 7) u cilju štovanja Boga i posvećenja čovjeka.

Evo nas na vrhuncu na koji se u razlaganju htjelo doći: »IAKO LITURGIJA NE ISCRPLJUJE ČITAVU AKTIVNOST CRKVE« (br. 9) »IPAK JE ONA VRHUNAC KA KOME TEŽI SVAKA NJEZINA DJELATNOST I U ISTO VRIJEME IZVOR IZ KOGA PROISTIČE SVA NJEZINA SNAGA« (br. 10).

Ali, dakako, da bi liturgija postigla sav svoj plod u svakom vjerniku neophodno je potrebno ne samo da joj ovaj ne stavlja zapreke nego i da intenzivno uzgaja duhovni život po razmišljanju, molitvi, askezi, izvršavanju dužnosti vlastitog staleža i izvan liturgijskih čina (br. 11—13). Liturgija ne dokida nikakve prijeko potrebne intenzivne djelatnosti duhovnog ili apostolatskog života nego je prožimlje i uređuje jer je upravlja na bogoštovlje i ljudsko posvećenje po aktivnom, duhovnom i izvanjskom sudjelovanju u svetim činima. Uzvišene li i značajne nauke! Ne treba nam mnogo da vidimo velike posljedice što će ih ona, ako se ozbiljno uzme, imati na svim područjima kršćanskog života.

Ovaj doktrinalni dio ne samo da svečano ozakonjuje temeljnu nauku razvijenu u enciklici »Mediator Dei« nego je u nekim točkama razjašnjava i razvija. Tako je vlastitost ove konstitucije: što narav liturgije promatra izravno pod vidom Krista kao prvotnog sakramenta i Crkve kao općeg sakramenta koji je proizišao iz Krista; što jače naglašava dvostruki vid svakog liturgijskog čina: vid kulta što se iskazuje Bogu i vid posvećenja što ga Bog izvršuje u čovjeku; što naglašava činjenicu da je sva liturgija izgrađena na podlozi vidljivih znakova; i na osobit način što uči da je liturgija vrhunac i izvor sveukupne djelatnosti Crkve.

Liturgijski odgoj i liturgijska izobrazba. — Onomu tko na liturgiju gleda u svjetlu u kojem je promatra koncil ne će biti teško shvatiti kako je Crkva željna da puk dovede do intenzivnog proživljavanja tog bogatstva (br. 14) i kako se trudi da kler bude liturgijski potpuno izobražen i prožet (br. 15—18) pa da liturgijski duh prenese na vjernike (br. 19—20).

Od velikog je značenja ono što se veli u 19. br. Ne toliko zbog činjenice što se ubuduće liturgija ima ubrajati u glavne predmete u programima crkvene nastave, koliko zbog smjernica kako je treba učiti i predavati. Koncil želi da se liturgija proučava **»pod teološkim i povjesnim, koliko i pod duhovnim, pastoralnim i pravnim vidom«.** To je integralno shvaćanje liturgije do kog se došlo kroz zadnjih dvadesetak godina. Ne može se više liturgijska znanost poistovjetovati s poznavanjem rubrika ili same povijesti obreda. To je upozorenje od velike važnosti ne samo za one koji uče i predaju liturgiju nego i za liturgijski odgoj klera.

Koncil nadalje preporučuje **»profesorima drugih teoloških predmeta, a posebno dogmatike, ascetike i pastoralke da dovoljno ističu, već prema naravi svakog predmeta, Kristov misterij i povijest spasenja, pa da odatle automtski iskrsne veza svakog predmeta s liturgijom na veću korist jedinstvenog svećeničkog odgoja«.** I ovdje se dodiruje osnovni, teoretski i praktični problem povezivanja različitih teoloških grana i posljedica, što ih to povezivanje može imati u odgoju svećenika. Kaže se da ovo povezivanje crkvenih znanosti ide na poseban način za tim da svaka znanost na svoj način mora osvjetljivati osnovni zajednički objekt: svetu povijest koja je usredotočena u Kristovu misteriju. Ako se to učini kako treba, neposredno se pokazuje veza pojedinih znanstvenih predmeta s liturgijom. A i što je drugo liturgija ako ne stalno, pod velom znakova i svete povijesti ponazočenje Kristova misterija koji je prisutan i radi među nama? Onog misterija što ga Biblija navješta, što ga dogmatika sustavno produbljuje, duhovnost proživljuje, a pastoralka uči kako ga dati ljudima. Tako liturgijska znanost, a da i najmanje ne prelazi u područje drugih grana crkvene znanosti, promatrana u svećeničkom odgoju i životu, je kao znanost u kojoj se na vrlo konkretan način nalazi duboka stvarnost o kojoj raspravljaju sve crkvene znanosti. Stoga nije ništa čudno ako se reče da je liturgija na neki način **dogma koja se u najsvetijim momentima gleda, Biblija koja se moli, najznačajniji čin crkvene duhovnosti, vrhunac i izvor njezine djelatnosti.**

Načela liturgijske obnove. — Kad je liturgija skup znakova, da bi odgovorila zahtjevima svoje naravi, potrebno je da ovi znakovi izražavaju ono što žele označiti tako da ih narod može lako shvatiti i potpuno sudjelovati u svetkovanju nadnaravnih stvarnosti što ih oni u isto vrijeme sadrže i očituju (br. 21). To je načelo nad načelima svake liturgijske obnove.

Norme koje odatle slijede razvrstane su u 4 grupe: opće norme (br. 22—25); norme koje proističu iz hijerarhijske i zajedničarske naravi liturgije (br. 26—32); norme koje proizlaze iz njezine poučne i pastoralne naravi (br. 33—36) i norme koje proističu iz potrebe da se liturgija prilagodi vlastitom duhu i tradicijama različitih naroda (br. 37—40).

Opće norme označuju za obnovu nadležnu vlast, načelo tradicije i zakonskog napretka, načelo povezanosti liturgijske obnove i biblijskog shvaćanja i na kraju zaključuju da je potrebna reforma liturgijskih knjiga.

Novost većeg značenja je ona o kojoj govori br. 22. Najprije se tvrdi da je vlast nadležna za liturgijsku obnovu samo Sv. Stolica i, u granicama prava, biskup. Zatim se određuje načelo po kojem, kad to dozvoljava zakon, to može spadati na biskupsku teritorijalnu nadijecezansku vlast, a nekada i nacionalnu. Ovoj je vlasti u slijedećim poglavljima povjereno izvršenje, konkretna primjena i mjesno prilagođavanje mnogih ovlasti što se odnose na liturgiju a koje Sv. Stolica ne namjerava više sebi rezervirati kao što je to učinila poslije Tridentinskog koncila.

To je velika novost jer se osnov decentralizacije na liturgijskom području ne daje toliko u korist jednog biskupa (to bi dovelo do velikog cjepkanja) koliko jedne naddijecezanske teritorijalne vlasti. Lako je uočljiva primjena ovoga načela u prilagođenju liturgije pojedinim mjesnim potrebama, što ih stvaraju konkretne prilike, a tako su raznovrsne.

Ali koja je to teritorijalna naddijecezenska vlast? U tekstu je namjerice upotrebljena općenita formula. To su: »raznovrsni zakonito ustanovljeni nadležni teritorijalni biskupski skupovi«. To npr. može biti pokrajinski sabor, biskupska pokrajinska ili nacionalna konferencija. Prilike u pojedinim krajevima su različite. Nacionalne biskupske konferencije kojih važnost sve više dolazi do izražaja u ovom času života Crkve ne samo da posvuda nemaju iste strukture i iste efikasnosti nego nemaju još ni određenog pravnog nadleštva. Možda će im ga koncil označiti.

Zajedničarska narav liturgije i liturgijska obnova. — Iz zajedničarske i hijerarhijske naravi liturgije (o tome br. 26) izvodi se pet glavnih norma obnove: svaki put kad god je moguće oblik održavanja obreda i na izvanjski način zajednički, tj. s prisustvovanjem i sudjelovanjem naroda, ima prednost pred gotovo individulnim i privatnim oblikom (br. 27). Svaki sudionik u liturgijskoj drami neka obavlja SVE ŠTO NA NJ SPADA I SAMO ONO ŠTO NA NJ SPADA(br. 28), što jednako važi za ministrante, čitače, tumače i pjevački zbor (br. 29). Aktivno sudjelovanje vjernika ima se unapređivati posebno pomoću odgovora, poklika i pjesama (br. 30) i to ima biti označeno u rubrikama (br. 31).

Pastoralna narav liturgije i liturgijski jezik. — Pošto je postavljeno načelo poučne i pastoralne naravi liturgije (br. 33) iz njega se izvode tri osnovne norme obnove. Prva je norma o potrebi da obredi budu jednostavni i jasni i po sebi puku lako shvatljivi. Zatim norma o obilnijem, raznovrsnijem i boljem izboru biblijskih čitanja u liturgiji (br. 35,1). Iz ove će norme usljediti dosta značajna revizija izbora i raspodjele biblijskih čitanja u Misama i oficiju liturgijskog poduhovskog vremena. Istoj normi je pripojen novi zahtjev o potrebi homilije i liturgijske kateheze kao i poticaj da se, prema mogućnostima, u liturgijske obrede uvedu tzv. biblijske vigilije.

Konačno se iz same poučne i pastoralne naravi liturgije prešlo na pitanje jezika. Evo glavnog dijela teksta 36. broja: **»§ 1. U la-**

tinskim obredima treba sačuvati latinski jezik, osim gdje postoji posebno pravo. § 2. Ali ipak kako u Misi tako u podjeljivanju sakramenata te u ostalim dijelovima liturgije bit će upotreba živog jezika za puk vrlo korisna. Stoga neka mu se u liturgiji dade veći udio — prije svega u čitanjima, upozorenjima, nekim molitvama i pjesmama što će svaki put biti označeno u slijedećim poglavljima. § 3. Spada na teritorijalnu vlast o kojoj govori član 22 § 2 da, držeći se spomenutih norma i pošto se, ako je to potrebno, posavjetovala s biskupima obližnjih pokrajina koje govore istim jezikom, odredi način i upotrebu narodnog jezika s tim da ono što ta vlast odluči, ispita i odobri Sv. Stolica«.

Ovo je pitanje u debati o liturgijskoj shemi bilo najviše raspravljano. Iznosila su se razna shvaćanja ovog problema. Pobijedila je razboritost i apostolska smionost koje su se skladno ujedinile. **Drugi vatikanki koncil, uvodeći službeno dvojezičnost u latinsku liturgiju, čini veliki historijski korak.**

Liturgija i prilagođenje duhu naroda. — Načelo o tome glasi: **»Crkva, kad nije u pitanju vjera ili opće dobro ne želi nigdje, a posebno ne u liturgiji nametnuti strogu jednoličnost. Naprotiv, poštuje i promiče osobine i duhovna obilježja različitih rasa i naroda. Ona dobrohotno gleda na sve što u raznim narodnim običajima nije usko povezano s praznovjerjem i zabludom i, ako može, to štiti i čuva. Dapače, katkada to uvodi u samu liturgiju, samo ako se može uskladiti s istinskim i pravim liturgijskim duhom.«**

Prva opće norma što se odatle izvodi za područje liturgijske obnove je da Sv. Stolica, izdajući liturgijske knjige po kojima će se ravnati svi koji se drže rimskog obreda, ne će zahtjevati strogu jednoličnost u svim pojedinostima dotičnog obreda nego će izvjesne stvari prepustiti slobodnom izboru (br. 38) a u pojedinim krajevima će nadležna teritorijalna vlast odrediti kako se to ima provesti (br. 39). Predviđeno je (br. 40) da se u nekim krajevima može pojaviti problem prilagođivanja širi od onog o kojem će biti govora u liturgijskim knjigama. U ovom slučaju nadležna biskupska teritorijalna vlast treba da problem prouči i da iznese stvarne prijedloge Sv. Stolici koja će o tom odlučiti i, ako bude zgodno, dopustiti eventualne pokuse.

Zaključak. — Prvo poglavlje konstitucije o liturgiji je najvažnije što ima u ovom dokumentu. Sve što dalje slijedi je samo detaljna primjena ovih načela na pojedine liturgijske dijelove i područja. Cijela je konstitucija »Magna Carta« liturgijske obnove, a ovo prvo poglavlje duša te povelje.



Ovo poglavlje o unapređenju i obnovi liturgije ma kako izgledalo revolucionarno nije zacijelo meteor koji je neočekivano pao s neba. Ono je sjeme što pada na dobro pripravljeni teren, blagodarna kiša što jača zemlju željnu da je primi. **Mistično polje Crkve čeznulo je u svakoj svojoj grudi za ovom plodonosnom kišom.** Nije prošlo ni 50 godina da je počeo liturgijski pokret a evo već je sve zahvatio. Ništa čudno što liturgijsko pitanje stoji u najužoj vezi sa svim što je danas u Crkvi najvitalnije. Život, a posebno život Crkve je jedinstven. **Liturgija je jedan od najcjelovitijih i najkarakterističnijih izraza toga života.**

DRUGI SVEĆENIČKI LITURGIJSKI TEČAJ

Svima sudionicima, koji su prisustvovali predavanjima i bar kojoj od rekreativnih večeri Prvog svećeničkog liturgijskog tečaja u Zagrebu (20—22. veljače 1962), ostali su u duši kao uspomena radosni trenuci, a mnogima i neizbrisivi doživljaji, o sadržajima misne zbilje i prilazima k njoj.

Sada Interdijecezanski liturgijski odbor želi i već je sve učinio da se u suradnji s Rimokatoličkim bogoslovnim fakultetom u Zagrebu još bolje spremi i u danima 19—21. veljače 1963. održi Drugi svećenički liturgijski tečaj. On će biti kao i prvi tečaj u Bogoslovskom sjemeništu u Zagrebu. Taj će tečaj biti h o m i l e t i č k o l i t u r g i j s k i, a kao predavači sudjelovat će najvrsniji teoretičari i praktičari.

Na tom će tečaju biti obrađena osnovna pitanja teologije propovijedanja, načela kerigmatike, a dakako i povezanost propovijedanja s liturgijom, Svetim Pismom, moralnim bogoslovljem. U sklopu od devet temeljnih predavanja ne ćemo mimoići ni one neposredne životne teme kao što je na primjer pitanje: kako propovijedati modernom čovjeku, ili opet: o uvjetima uspjeha propovijedi.

U dnevni se red tečaja predviđaju rekreativne večeri i popodnevi. Njihova je neposredna svrha da svećenicima pomognemo u posve praktičnim zadacima njihova djelovanja. Predviđene su dvije rekreativne večeri. U jednoj od njih će redovnici odnosno svjetovni svećenici misionari iznijeti svoje poglede na pitanja apostolata. Isto tako ćemo u drugoj rekreativnoj večeri zamoliti neke pisce propovjedničkih djela, da iznesu svoje poglede na dušobrižnički apostolat propovijedanjem. Na popodnevnim rekreativnim sastancima zahvatit ćemo u praksu propovijedanja građanima, seljacima i djeci.

Za vrijeme tečaja bit će otvorene dvije čitaonice. Jedna od njih bit će za čitanje časopisa a druga za propovjedničku literaturu.

Interdijecezanski liturgijski odbor dobio je već prigodom Prvog svećeničkog liturgijskog tečaja od braće svećenika usmenih i pismenih poticaja u vezi sa samim tečajem. Nadamo se, da će svećenici i u stvari ovog homiletičko-liturgijskog tečaja jednakim zanimanjem i ljubavlju dostaviti nama svoja očekivanja, opažanja, pa i svoje prijedloge. Napose bi nas radovala i po koja propovijed za djecu, mladež, seljake i građane, a nadasve spremnost i održati je na popodnevnoj rekre-

aciji. Korespondenciju molim slati na I. Škreblin Zagreb I, Kaptol 29/II.

Nadamo se da će i ovaj Drugi svećenički liturgijski tečaj pridonijeti orijentaciono i sadržajno u našem dušobrižničkom apostolatu. Uvjeren sam već sada da će svaki od prisutnih na Drugom svećeničkom liturgijskom tečaju moći doživjeti nešto trajno vrijedna što će njegove teškoće propovjedničkog apostolata osvijetliti vedrinom a uložene napore oplođivati većim uspjesima.

Dr IVAN ŠKREBLIN
tajnik ILO-a

OKO PROBLEMA KATEHETIZACIJE

1) O problemu katehetizacije kod nas napisao je u 3. broju »SB« poštovani dr. Č. Čekada članak posvećen problemu naše obiteljske katehetizacije. Članak je sugestivnim stilom načeo jednu stranu složenog problema katehetizacije u današnjim prilikama. Dra Čekadu opravdano ne zadovoljava širina današnje katehetizacije. Da se sadašnje stanje katehehtizacije radikalno izmijeni na bolje, trebalo bi provesti opću mobilizaciju sviju raspoloživih snaga. A dotle valja »hic et nunc« spasavati duše naše djece. Zato dr. Čekada predlaže minimalistički program hatehetizacije, koga je moguće provesti u najnepovoljnijim prilikama i s najjednostavnijim sredstvima. Takav program neće odviše opterećivati ni vjernike niti svećenike. U čemu stoji taj program?

Dr. Čekada (»s puno inventivnosti«) predlaže povratak u riznicu naših nacionalnih iskustava. Iz te riznice vadi mali Deharbeov katekizam (DK) kao ono čarobno sredstvo, koje će preko obiteljskog poučavanja, bez stručnih kateheta, uliti u djecu stotinjak osnovnih pitanja o istinama naše vjere. Tako je to bilo u prošlosti, pa može i danas. On ne vidi druge dileme: ili učenje napamet malog DK uz bibliju kroz obiteljsko proučavanje, ili katekizamska »tabula rasa«. Glavni teret toga rada ipak bi snosili roditelji i ukućani djece. Uloga svećenika bi bila: apelirati na roditelje svim mogućim sredstvima, da sami nauče napamet DK i da budu učitelji djece. Svećenici bi ih na to silili propagandom, a sami bi »pomalo došli na gotovo«. Uz malo truda. Urgirajući. Potičući. Ispitivajući. Nadopunjujući i nadograđujući (SB, str. 132).

2) Osnovna, dakle, misao ovoga programa je učenje napamet malog DK i biblije kroz obiteljsko proučavanje u obliku pitanja i odgovora.

Da li može ovaj minimalistički program odgovoriti današnjim potrebama i prilikama vjerskog odgoja? Odgovara li stanju današnje kateketike? Je li ovaj program jedina moguća alternativa dilemi: ili katekizamska »tabula rasa«, ili učenje napamet maloga DK?

Na sva ova pitanja možemo mirno i sigurno negativno odgovoriti.

Danas se, ponajprije, ne možemo zadovoljiti jednostrano postavljenim ciljem vjerskog odgoja naglasujući samo njegovu intelektualnu stranu. Jer samo poznavanje vjerskih istina nije potpuni cilj vjerskog odgoja već njegov djelomičan cilj. Samo je jedna komponenta do cilja. A taj je klasično izrazio već sv. Augustin: »Propterea Christus advenit, ut congnosceret homo, quantum eum diligat Deus et ideo cognosceret, ut in eius dilectionem, a quo prior dilectus est inardesceret, proximumque illo iubente diligeret, qui non proximum sed longe peregrinantem diligendo factus est proximus.« (De catechezisandis rudibus, IV, 8, početak). Dakle dijete, mladi čovjek treba iskusiti cijelu silu činjenice, da ga je Bog ljubio i da ga neizmjerno ljubi. Iz te spoznaje treba da se upali ljubavlju prema Bogu i bliženjemu. To je cilj vjerskoga odgoja.

Polazeći od ovako formuliranoga cilja vjerskog odgoja, današnja katehetika jednodušno traži, da početni stadij treba da bude živo, toplo, konkretno, prikazivanje svega onoga, što je Bog učinio za spasenje čovjeka. Iz toga treba da po zakonima psihologije proizađe vjerski stav čovjeka: potpuno predanje čitavoga čovjeka Bogu. To je moguće samo tako postići, da dijete upozna Božja djela našega spasenja, ili povijest Božje objave. A Bog se nije objavio u katekizamskim formulama već u djelima, u koja je organski uklopio važne istine (K. Tilmann). Spasenje nije u prvom redu zbirka pojmova i zakona. Ono je sveta povijest, kroz koju i u kojoj nas je Bog spasio (Biskup Elchinger).

Zato biblija mora biti osnov naše kateheze. Biblija pokazuje, da je Krist glavni sadržaj i središte kršćanskog nauka. Prema Kristu se mora svatko orijentirati. Tako kateheza pod vodstvom biblije otvara put za dublje shvaćanje kršćanstva, nego to može postići znanstveno teološka formulacija tradicionalnog sistematskog katekizma, kakav je DK. Kršćanstvo

se tako ukazuje djeci kao Božji poziv, na koga moraju odgovoriti.

Vodstvo biblije na osnovnom stupnju katehetskog proučavanja rješava problem »dvopružnosti« katekizma i biblije, koju preporuča dr. Čekada. Ovakova dvopružnost ima svoju veliku slabu stranu. Ona stvara u duši djeteta dvostruku svijest: jednu znanstvene teologije u formi katekizma, a drugu povijest konkretnoga spasenja u obliku biblije. Zato je do sada najznačajnija katehetska manifestacija u Eichstädtu, 1960. godine, na kojoj je sudjelovalo preko 60 misijskih biskupa uz najvažnije predstavnike katehetike, donijela ovaj zaključak: »Vjeronaučne knjige ne smiju polaziti od pojmova i definicija, već po mogućnosti slijediti način Božje objave... One ne smiju prikazivati vjerski poklad kao niz nepovezanih pojedinosti, već kao organsku cjelinu u čijem je središtu Krist.« (Hofinger SJ, Katechetik Heute, Herder 1961. str. 27—28).

3) Zašto je danas katehetika odbacila znanstveni sistem katehetičkog proučavanja na početnom stupnju vjerske obuke, a usvojila povijesnu biblijsku osnovu?

Na to ju je prisisilo iskustvo. Uza svu naučnu tačnost DK nije mogao zainteresirati djecu naprosto s razloga, jer je značio atentat na spoznajnu moć. Svaka naime spoznaja »incipt a sensibus«. Primijenimo li to na katehezu, znači, ne tumačiti gotove znanstvene pojmove izražene katekizamskim formulama pomoću priručnika skraćene teologije analitičkim putem. Vjersku istinu valja izvesti iz konkretnog biblijskog događaja, u koji je ona uklopljena. Katekizamsko pitanje postaje tako završna faza poučavanja, zreli plod, koji možemo ubrati na temelju induktivnog puta, a nipošto ne znanstvenim deduktivnim putem, kojim se mora služiti skraćeni priručnik teologije, kao što je DK.

Na ovom je putu katehetika morala poći za sigurnim rezultatima razvojne psihologije, a osobito dječje psihologije. Ova je na temelju iskustva pokazala da dijete do desete godine uopće nije sposobno stvarati apstraktne pojmove. Pod snagom tih dokaza prof. J. A. Jungmann SJ, veliki katehetik i liturgičar, je zaključio, da sistematski katekizam ne dolazi u obzir na prvom stupnju vjerskog poučavanja, već samo mala Religijska knjiga (Religionsbüchlein), kako ju je napisao Pichler (Jungmann, Katechetik, Herder 1953, str. 80).

Povraćati se danas na suha katekizamska pitanja i odgovore, bez psihološki povezane podloge povijesti spasenja, znači već s metodičko-didaktičkog gledišta bitno zaostajati za profanom nastavom kod nas. Valja samo prolistati školske knjige naše djece, pa će nam već jedan pogled dati jasnu predodžbu, koliko bismo s DK zaostali u privlačivosti i razumijevanju dječje psihe. To vrijedi danas već i za misijske zemlje. Do ovoga je rezultata došao na osnovu trogodišnjeg studija kateheze u centralnoj Africi docent katehetike u Fribourgu, dr. W. Bühlmann: »Protiv pritiska vanjskih promjena industrijalizacije, bijega u gradove, materijalizma, kršćansko će se shvaćanje moći održati tek, ako ga se ne bude učilo napamet samo razumom, već ako se bude shvaćalo i proživljavalo kao živa stvarnost« (Lentner, Katechetisches Wörterbuch, Herder 1961 c. 519). Nisu li ovi rezultati daleko snažnije vrijednosti za nas i za naše uvjete rada? O tome nema i ne može biti nikakove sumnje. Zato ne vjerujem, da bi se našao u Evropi katehetski stručnjak (ne profesionalni kateheta kako s omalovažavanjem kaže dr. Čekada), ili nacionalni Episkopat, koji bi zagovarao ili propisivao povratak na udžbenik za osnovnu vjersku pouku, koga su stvorile prilike pred preko stotinu godina, i koji nakon sviju reformi nije mogao zadovoljiti potrebe vjerskog odgoja današnjice.

4) Ovime smo došli do tačke, kad bih morao ukratko objasniti teološki i metodički sastav DK. Opsežnije sam to učinio u knjizi »Metodički priručnik Kršćanskog Nauka«, Zagreb 1962, Nadb. duh. stol p. p. 406. Ovdje je dosta istaknuti, da je Deharbe napisao svoj katekizam svjesno kao skraćeni priručnik teologije. I to one teologije, koja je odgovarala njegovom vremenu i njegovim potrebama. To je teologija s izrazito polemičkim stavom protiv protestanata, pomiješana s apologetskim tendencijama. Deharbe je svoj katekizam postavio na antropocentričnu bazu otpočevši ga pitanjem o svrsi čovjeka. Velike linije tajne spasenja su poradi pojmovne apstrakcije izgubile svoj sjaj i religioznu privlačivost. Zato DK-u nedostaje sveobuhvatno središte naše vjere: Isus Krist i njegova blagovijest o Božjem kraljevstvu. To nije ni moglo biti drugačije. Jer, teologija ima kao svoj zadatak spoznaju istine sub ratione veri, a ne promatra istinu sub ratione boni, koje se u životu ostvaruje. Sam je Deharbe stajao pod utjecajem poznatog teologa prvoga Vatikanskog sabora, Kleutgena, koji je tvrdio, da je teologija jedini ispravni oblik navi-

ještanja kršćanstva. Danas je to općenito u katehezi napušteno. A onaj koji je najviše tome pridonesao je upravo prof. Jungmann svojim djelom »Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung« (1936). Jungmann je odlučno razlikovao između znanstvene teologije i navještanja kršćanstva (kerigma). Jungmannovo stajalište u cjelini je usvojila katehetska studijska sedmica u Eichstädtu, kad je kroz riječi kardinala Graciasa izjavila: »Otkad je objavljena knjiga Jungmanna, ova je otvorila novi stadij savremene katehetske obnove« (Hofinger, o. c. str. 43).

Kolikogod je DK bio precizan, on je ostao samo priručnik teologije, koncizan, tačno teološki izbrušen. Zato ga je kler podržavao u porabi, jer je odgovarao njegovoj teološkoj izobrazbi. Pri tome je kler zaboravljao, da dijete i nepoučeni vjernik nije teolog. Da ono ne gospodari apstraktnim teološkim pojmovima i da ih nikako ne može shvatiti. Zato je Deharbe pretpostavljao kršćansku sredinu, u kojoj će se kasnije razvijati napamet naučene katekizamske formule. Međutim, već za njegovo doba primjećuje poznati misijski katehetik Hofinger SJ, da u vrijeme početnog otpada od kršćanstva nije zadovoljavao samo kratki prikaz vjerskih istina kao osnovna pouka u vjeri. Već tada se prije svega radilo o tome, da se djeci učini jasnijim najnutarniji duh i smisao kršćanstva (Katechetisches Wörterbuch, c. 383). Koliko to više vrijedi za naše doba, kad je nestalo kršćanske državne zajednice i kršćanske javne okoline, a kršćanska obitelj zatajila. Dosljedno, danas pokušavati spasavati duše djece pomoću Deharbea znači promašen posao i uzaludno nastojanje. Zato je njemački Episkopat u 1953. definitivno uklonio DK.

Konačno, minimalistički program, kako ga predlaže dr. Čekada nosi u sebi tu opasnost, da će svi oni, koji se danas zadovoljavaju kratkom poukom za prvu pričest, zadovoljiti ovim minimalističkim programom DK, koji neće moći osvojiti dječje duše. Posljedica će biti još veća ravnodušnost za vjerski život.

Problem obiteljske kateheze možemo bolje rješavati tako, da roditelje, koji su udaljeni od crkve, a nemaju kapele u svom mjestu, sazivamo u crkvu po nedjeljama poslije večernjice. Tu ćemo ih praktički poučavati, kako da oni poučavaju djecu u osnovnim vjerskim istinama i kako da ih uvode u vjerski život. To bi morali činiti kroz više godina. Poslije

nedjeljne mise trebalo bi kratko proći s njima ono, što će djeci toga tjedna nastojati protumačiti. Dakako to iziskuje posebne napore. Ali, bez napora danas dolaziti »na gotovo«, više nè možemo. O nama najviše ovisi, da roditelji dobro katehetiziraju svoju djecu. O nama ovisi, da roditelje najprije odgojimo. A to smo dobrano propustili kroz ovih 15 godina.

5) Da završim. Problem minimalističkog katehetskog programa ne možemo osloniti na knjigu, koja ne odgovara današnjim pogledima katehetike. Ne može se osloniti na utuvljivanje vjerskih formula u pamet djece, i tako u duši stvarati pojam o kršćanstvu, kao o skupu definicija, propisa i zakona. Takav će se pojam u životu brzo rasplinuti u dodiru s modernim nazorima. S DK spasavati duše djece znači boriti se sabljama demeškinjama protiv modernih oklopnih kola. Znači našu katehezu baciti ispod razine misijske kateheze. Znači ići ususret procesu raspadanja patrijarhalnog života s metodama, koje didaktički i metodički daleko zaostaju za dostignućima psihologije i didaktike.

I za provođenje minimalističkog katehetskog programa potrebni su roditelji, koji poznaju i ljube kršćanstvo i djecu. Oni trebaju imati priručnik, koji će nevezanim slogom na psihološkoj bazi biblije omogućiti da djeci približe Isusa Krista, tajne našega spasenja i života u Bogu. A za to trebamo prikladni priručnik, koji istom moramo inventivno stvoriti. Pritom se moramo oslanjati na bogata iskustva onih, koji su prošli sličnim putevima, kojima mi prolazimo.

Takav rad trebao bi da se odvija na interdijecezanskoj osnovi. Da ga pod nadzorom Episkopata obave naši katehetski stručnjaci i praktički katehete. I da nam najprije donesu jedinstveni vjeronaučni okvirni nastavni plan, za kojim pastoralni kler vapi kao žedan za kapljicom vode. Tako se radilo pred rat i došli smo do pozitivnih rezultata. Danas radi svatko na svoju ruku. Takav rad ne može donositi željena ploda, već stvara pometnju kod kateheta, a još više u duši djece. Jer mi danas stojimo pred novom pojavom migracije iz sela u grad, iz dijeceze u dijecezu. Ako kateheza ne vodi o tome računa, već svaka dijeceza i pojedini dijelovi dijeceze rade po drugom nastavnom planu i služe se svaki s drugim udžbenicima, rezultat može biti samo zabuna i nesigurnost u radu, pored gubitka vremena i volje da se ponavlja ono što se drugdje čulo. Zato mislim da izražavam općenitu želju

klera kad zaključujem: Dajte, sazovite katehetske stručnjake! Povjerite im delikatni posao da sastave jedinstveni okvirni nastavni plan za katehetizaciju djece, mladeži, pa i roditelja! Res clamat, vehementer clamat!

Dr Nikola KOLAREK

PRVI DNEVI KONCILA

Ko boste to brali, bo delo koncila že mnogo dalje napredovalo in boste slišali mnogo novega. Začetek koncila ste mnogi videli že po televiziji in slišali o njem po radiu. A ni odveč, če tudi v našem liturgično-pastoralnem listu registriramo za zgodovino, kako je potekel začetek koncila in prvi dnevi zborovanj, ki so razpravljali prav o liturgiji. Tudi pastoralni značaj koncila se je pokazal takoj spočetka.

Dne 11. oktobra, na god Marijinega materinstva, se je od pol devetih dalje dolga vrsta škofov in nadškofov pomikala čez trg sv. Petra v njegovo cerkev. Oblečeni so bili v bele mitre in bele pluviale. V cerkvi so zasedli visoke tribune v glavni ladji. Za njimi so šli kardinali, vsak v obleki svojega kardinalskega reda. Papež Janez XXIII. je v vatikanski pavlinski kapeli pokadil izpostavljeno Najsvetejše in začel himno Ave, maris stella. Tako se začenjajo tudi kanonizacije. Tudi zgodovinski dan, začetek koncila, se je začel z Marijino pesmijo. Papež je sedel v nosilnico in se pridružil sprevodu. V cerkvi sv. Petra je zapel: Pridi, Stvarnik Sveti Duh in odmolil tri odbredne molitve za božjo pomoč koncilu. Nato je kardinal Tisserant opravil slovesno mašo, papež je sedel medtem na prestolu. Oltar je bil postavljen med tribunami in obrnjen proti ljudem. Mašno berilo, vzeto iz Apd, je oznajalo, kako so apostoli na može pokladali roke in jim s tem delili sveti red. Evangelij te maše je bil vzet iz binkoštne maše, govoril je o Svetem Duhu. Na koncu maše je papež podelil blagoslov.

Po maši se je začela prva javna seja koncila. V slovesni procesiji so na oltar položili knjigo evangelijev. Papež si je

> **Sabor će učiniti da u Crkvi zablista novi sjaj nebeskog svijetla, život će usmjeriti novim pravcem, apostolatu će dati novi polet.**
>
> **Ivan XXIII**

oblekel mašna oblačila. Vsi kardinali, dva nadškofa in dva škofa v imenu vseh so se mu poklonili in s tem izrazili svojo pokorščino in vdanost. Nato je najprej papež kleče odmolil nicejsko-carigrajsko in tridentinsko veroizpoved z dostavki iz prvega vatikanskega zbora. Nato jo je v imenu vseh koncilskih očetov odmolil koncilski tajnik, nadškof Felici. Na koncu so vsi koncilski očetje dali roko na prsi in jo potrdili z besedami: Ego spondeo, voveo ac iuro. Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei Evangelia.

Nato je papež odmolil pretresljivo molitev Adsumus k Svetemu Duhu. To molitev molijo po rimskih kongregacijah pred sejami. Začne se molitev takole: Tu smo pred teboj, Gospod, Sveti Duh, obteženi s težo naših grehov, toda združeni v tvojem imenu. Pridi in ostani z nami ter očisti naša srca. Uči nas, kaj moramo storiti, pokaži cilj, ki ga moramo doseči, in kaj moramo izvršiti, da ti bomo s tvojo pomočjo v vseh rečeh všeč.

Potem so peli litanije vseh svetnikov. Vanje so bile vpletene naslednje besede, ki jih je papež slovesno pel: Ut hanc sanctam Synodum et omnes gradus ecclesiasticos benedicere, regere et conservare digneris.

Potem je kardinal diakon zapel evangelij po Mateju: Pojdite in učite vse narode... Po latinskem petju so evangelij zapeli tudi grško. Nato so v različnih orientalskih jezikih zapeli nekaj izbranih, izredno lepih antofon; eno so peli tudi staroslovensko. Vesoljna Cerkev spoštuje vse jezike in vse obrede.

Nato je imel papež programatični govor. Sam ga je razdelil v naslednje podnaslove in jih tudi prebral: 1) vesoljni zbori v zgodovini Cerkve, 2) zamisel in povod 2. vatikanskega vesoljnega zbora, 3) potrebnost vesoljnega zbora, 4) poglavitna naloga zbora je braniti in širiti Kristusov nauk, 5) kako je danes treba širiti Kristusov nauk, 6) kako je treba zavračati zmote, 7) kako naj delamo za edinost med kristjani in med vsemi ljudmi. Papež je zavrnil današnje črnoglede, ki vidijo v našem času le slabo in obetajo še bolj črno bodočnost. Poudaril je, da je namen koncila, da krščansko resnico na uspešen način brani in oznanja današnjemu svetu. O zmotah je dejal, da jih je nekdaj Cerkev zelo ostro obsojala; danes pa jih obsoja i in zavrača že življenje samo, ker ljudje vidijo njih usodne posledice. Danes hoče Kristusova nevesta svetu rajši nuditi zdravilo usmiljenja; Cerkev hoče na vesoljnem

zboru pokažati, da je ljubezniva in potrpežljiva mati vseh. Z vso prisrčnostjo je papež izrazil željo po edinosti, za katero je Kristus molil pri zadnji večerji.

Na koncu je papež podelil papeški blagoslov s popolnim odpustkom. Odnesli so knjigo evangelijev. Tajnik je oznanil prvo redno sejo. Slovesna javna seja je bila končana.

Vsaka seja koncila se začne z mašo, ki jo opravi kdo izmed koncilskih očetov. Prve seje so bile posvečene volitvam članov v koncilske komisije. V liturgično komisijo so bili voljeni, oziroma od papeža imenovani med drugimi znani liturgični veščaki in delavci, na pr. škof Zauner iz Linca v Avstriji, škof Spülbeck iz Meissena v Nemčiji, kardinal Lercaro iz Bologne, naš predsednik ILO-a, škof Pichler iz Banjaluke, in superior opatije Solesmes v Franciji.

Papež je koncilu predložil, da najprej razpravlja o liturgiji. Tisk je objavil, da je naloga koncila, kolikor zadeva liturgijo, da postavi splošne norme in splošna načela, njih izvedba in praktična uporaba pa bo naloga strokovnjakov vsega sveta, ki bodo delali pod vodstvom svete stolice. Po mnenju strokovnjakov bo to mogoče izvršiti že v petih letih. Načrt, kolikor je bil objavljen v prvih dneh razprav, poudarja, da je v liturgiji božji in človeški, vidni in nevidni, duhovni in pravni, eshatološki in upravni ali administrativni element. Uvod načrta tudi definira liturgijo: delo odrešenja, ki je bilo napovedano v stari zavezi, dovršeno po Kristusu v novi zavezi in se nadaljuje v Cerkvi. Vsa liturgija je usmerjena k zakramentom. V vsakem liturgičnem dejanju, ki ga Cerkev vidno, zunanje izvrši, je pričujoč Kristus, ki svoje odrešilne milosti podeljuje.

Tisk poroča o prvi sejah o liturgiji, da vlada za to področje veliko zanimanje koncilskih očetov. Razprave so živahne. Vanjo posegajo zelo vidno benediktinci, navzoči na koncilu, pa tudi misijonski škofje. Govorniki poudarjajo načela: Liturgija ima namen, da pospešuje duhovno življenje vernikov. Da obrodi ta sad, morajo verniki pri njej zavestno in aktivno sodelovati. Res je sicer, da liturgija ne obsega vsega duhovnega življenja vernikov, obstoje tudi pobožnosti, ki jih opravljamo ali zasebno ali skupno; vendar se liturgija vedno, posebno v naših dneh, po svojo naravi odlikuje pred vsemi, tudi najboljšimi pobožnostmi, kakor pravi instrukcija o obnovljenem velikem tednu.

V prid latinščini v liturgiji, je bilo v razprava rečeno, govore zgodovinski in teološki razlogi: latinščina je znamenje edinosti, se izraža z logično preciznostjo in juridično konkretnostjo; enako navajajo psihološke in ascetične razloge: latinščina nas navaja k logični stvarnosti, nas varuje pretirane sentimentalnosti in romantike in navaja h konkretnemu izražanju.

V prid narodnega jezika v liturgiji so v razpravi navajali tele razloge: aktivno sodelovanje vernikov pri liturgiji je mogoče le, če liturgijo verniki razumejo; živ jezik v liturgiji razodeva vesoljnost Cerkve, ki sprejema vase vrednote in izročila vseh narodov, vseh časov, tudi današnjih in prihodnjih, pa pri tem ostane nespremenljiva.

Že prve razprave kažejo, kako modro in nepristransko zasledujejo koncilski očetje pod vodstvom Svetega Duha pastoralne cilje sedanjega koncila.

Dr Jože POGAČNIK

VIDICI

DOĐI KRALJEVSTVO TVOJE, izdaje Misijska sekcija bogoslova u Zagrebu, br. 1—4, 1962. (ciklostilom)

Godina je dana za periodičnu ediciju odviše kratko razdoblje da se u sebi oblikuje i nađe mjesto u vjerskom životu naroda. No činjenica da to mjesto traži, da se iznutra izgrađuje i osjeća veličinu predmeta kojim se bavi zaslužuje punu pažnju. Četiri broja »Dođi kraljevstvo tvoje« što ih je u protekloj godini izdala Misijska sekcija bogoslova u Zagrebu događaj su koji vrijedi zabilježiti. Ne još doduše zbog izuzetnih kvaliteta priloga, nego više zbog toga što očituju kako ove mlade suradnike zaokuplja ono središnje i najživotnije u spasilačkom djelovanju Crkve; stoga što one još nerazrađene i neprodubljene obavijesti iz misijskih područja, tumačenja misijskih nakana Apostolata molitve i prikazi Hrvata misionara, uz to što našega vjernika informiraju o misionarskim naporima, otkrivaju ujedno i pravu narav i bitno poslanje Crkve — gdje i naš vjernik može najpotpunije doživjeti, osvijestiti i djelotvorno motivirati svoju osobnu pripadnost toj istoj velikoj misiji — Crkvi. Misijski naime odgoj znači ujedno i ekleziološko osvještavanje pokrštenih. Stoga izgrađen misijski časopis ima uvijek dvostruku važnost: upoznaje vjernika sa životom Crkve i produbljuje njihovo bitno-kršćansko samoupoznavanje. Kršćanskoj svijesti daje djelatni spasilački zamah.

I za »Dođi kraljevstvo tvoje« otvorena je ova mogućnost. Ostvarit će je budu li izdavači ozbiljno shvatili svoj pothvat, budu li mu posvetili onu brigu koju takav časopis traži i nađu li mu čitaoce. Ne trebaju se pri tom bojati stroge misijske speci-

jalizacije, jer je ta upravo jamstvo njegove važnosti. Obrnuto, izložit ce ga opasnosti dadnu li više mjesta neodređenim razmišljanjima općevjerskog karaktera i, bilo i misijskim, anegdotama koje nemaju daljnjeg opravdanja nego da se zbog svoje egzotike možda rado čitaju. Smislenu će čvrstinu časopis dobiti budu li u građu nastojali utkivati više ekleziološke teologije, budu li više pažnje posvećivali misiološkim dokumentima crkvenog učiteljstva. Izvještaji će postati rječitiji budu li brojkama i statistikama dodavali povijesno-kulturna i socijalno-politička obrazloženja a, prema potrebi, i po koju geografsku kartu ili usporedni grafikon.

Već je prva godina pokazala određen sadržajni i grafički napredak. Do sada najviše smetaju ona mjestimična odviše laka, iz-idealizirana subjektivna čuvstvovanja. Mislim da su ediciji štetna zbog toga što zamagljuju pogled na probleme kakvi su u složenoj zbilji, što usporavaju oslobađanje od prozirnih analiza činjenica, konvecionalnosti i crno-bijele tehnike. Posebno su paučinasto rijetki prikazi hrvatskih misionara, dok je najduži članak, Probuđena Afrika, čini mi se, do sada ujedno i najpotpuniji, iako u strukturi ponešto nezaokružen.

Jezik je edicije relativno pravilan, ipak se kroz sve brojeve provlači niz gramatičkih neispravnosti. Spomenut ću ponaosob često kriv položaj enklitike —je — i — se — u rečenici i krivu upotrebu akuzativnog oblika odnosne zamjenice za muški rod u jednini — kojega, koga — mjesto — koji — kad se ne odnosi na živo biće. I za omot bi se, držim, imalo potražiti nadahnutije likovno rješenje.

Već i ovakav, jednostavan, informativan a u perspektivi problemski, časopis, smijemo li ga tako nazvati, zavrijedio je da dođe vjernicima u ruke.

Uvjereni u dobru volju bogoslova iz Misijske sekcije, očekujemo njegov daljnji napredak. Ove su im sugestije i primjedbe upućene iz tog uvjerenja. tn

LITURGIJSKA OBNOVA U ARHITEKTURI I OPREMI CRKAVA U EVROPI

»Htio sam stvoriti mjesto šutnje, mira, svjetla i unutarnje radosti«, izjavio je glasoviti francuski arhitekt Corbusier za svoju modernu crkvu Ronchamp. Kada se kroz takovu prizmu promatraju nove crkve, onda one zaista osvajaju i gode čovjeku dvadesetog vijeka.

Bitne novosti koje nas iznenađuju jesu: 1. pojednostavljenje građevine i opreme crkve a ne više monumentalnost; 2. u unutrašnjosti crkve sve je centrirano na misao da je to mjesto žrtve, molitve i prisutnosti živoga Boga; stoga 3. odstranjuje se mnoštvo umjetničkih sitnih akcenata a osobito kiča; 4. iskorištava se originalnost materijala i 5. daje vrlo odlučnu ulogu značaju svjetla u crkvi.

1. Poštujući stare historijske stilove liturgijsko umjetnički pokret ide za tim da nove crkve spontano privuku, da iznenade vjernike upravo svojom jednostavnošću. Neki žele naglasiti pretjerano siromaštvo kroz jednostavnost. Drugi zastupaju mišljenje

da crkva ne mora više biti monumentalni centar naselja niti građevina opterećena simbolikom, već mjesto intimne sabranosti i molitve. U težnji za originalnošću nastala su najrazličitija rješenja — ponekad opterećena idejom, no često vrlo lijepa — osobito tamo gdje su arhitekti nastojali da crkva bude dio cjeline s okolinom.

Za ilustraciju evo: u Ronchampu (Francuska) »Naša Gospa od visina« poput gljive na brdu ili cumulusa; na Plateau d'Assy (uz Mont Blanc) kao planinska alpska kuća; u Vongy (kraj Ženevskog jezera) kao lađa; u Parizu u predgrađima uz ogromne višespratnice mali niski kubus, ili na periferiji grada »Posrednica milosti« kao tvrđava; u Lurdu Bernardičina kapela poput njene staje za ovce; u Rotterdamu (Holandija) uglata palača; u Den Haagu unutrašnjost crkve kao na trgu sa »laternama«, »kioscima«, »fontanom«; u Kölnu »St. Alban« kao paviljon u parku, ili druga kao mošeja; u Münchenu »Sv. Ivan Kapistran« originalna rotunda; u Norveškoj crkva sva od stakla; u Meksiku s oltarom na balkonu pred fasadom crkve; na plaži u Holandiji otvorena crkva kao samostanski klaustar.

Zvonici su pretežno simfonija konstrukcije i lakoće a crkve su izvana okružene nasadima cvijeća i ukrasnih stabala gdje god samo dozvoljava prostor. Po tome korespondiraju starokršćanskim bazilikama pred kojima je usred cvjetnog atrija stajao cantarus (zdenac ili vodoskok).

Fasade su bez monumentalnih portala ali zato prozori, dapače i cijeli zidovi od stakla u boji, ponegdje reljefi ili keramički ukrasi daju ugodan ugođaj pogledu na crkvu.

Oblik crkve više uopće nije tradicionalno bazilikalan, ni longitudinalan. Nema te vrste poligona, kruga, polukruga, ovala, koji već ne bi bio iskorišten kao tlocrt crkve. Tu uistinu vrijedi licentia poetica prema prostoru i ideji graditelja.

No svi se slažu u jednom: pojednostavljenje kako u samoj gradnji tako i u opremi da vjernika ne rastresaju razni ukrasi, oltarići i detalji, već da se od prvog momenta kad uđe sva njegova pažnja skoncentrira na Svetoga u svetohraništu.

2. U tome smislu dominantno mjesto pripada svetištu, odnosno žrtveniku. Pri tome je nužno odmah spomenuti dva nova momenta koji su za sada još, pred koncil, sporni. Provedeni su i u nekim katedralama a u vrlo mnogim crkvama.

Naglašena je razlika između oltara žrtvenika i oltara euharistikona. Tvrdi se, da prednost pripada žrtveniku, a svetohraništu da je mjesto u pokrajnoj sakrament-kapeli koja u mnogim crkvama služi kao »crkva za radni dan« a odlikuje se intimnošću i manjim opsegom prostora. »Nije li Euharistija centar kršćanskoga života? Zašto je dakle svetohraništu mjesto u dodanom, sporednom prostoru?« — pitala sam u Eveuxu kraj Lyona jednog dominikanca. — »Ne«, tumači on, »centar kršćanskog života je svakodnevna Kristova žrtva, dakle žrtvenik a tabernakul je samo pričuva.«

Na žrtveniku dakle nema tabernakula, već je žrtvenik, a to je druga novost, okrenut prema puku. Na žrtveniku su samo svijeće, na vrlo niskim svjećnjacima a često su i ti postrance, na podu. (No u tom slučaju na visokim svjećnjacima). Visoki vitki križ je na podu ili, bogato ukrašen, visi iznad žrtvenika.

U slučaju restauriranja starih crkava svetohranište ostaje na starom glavnom oltaru kao euharistikonu a u križištu (transeptu) je novi jednostavni žrtvenik versus populum (N. D. de Paris, N. D. de Chartres i dr.). Ima slučajeva da je tabernakul postavljen na lijevo na postamentu kao pendant ambonu s desna, ili na uzdignutom postamentu u pozadini iza žrtvenika. Sigurno je za sada to, da svetohraništu nije mjesto na postamentu, već na makar maloj menzi — euharistikonu.

Forme i materije oltara pružaju široke mogućnosti izražaja. Zajednička svima jest jednostavnost, bez retabla; materija govori za se, antipendiji su suvišni i nepotrebni, dekor sa cvijećem sveden na minimum i to u ukusnom, često nesimetričnom rasporedu po podu, ispod ili tek minimalno na žrtveniku.

Ovakav centralni sistem žrtvenika zahtijeva i nov raspored klupa. U tome su smislu došla do izražaja duhovita rješenja, da bi vjernici što neposrednije mogli sudjelovati sa sv. žrtvom. Klupe su složene u krug, polukrug, vis-à-vis, pod pravim kutem i slično.

3. Ostali detalji kao ispovjedni prostori, baptisteriji, križni put, jaslice, socijalno društvene, župničke prostorije, soc. pastoralne novosti, zahtijevaju posebni osvrt. Želim sada samo spomenuti da se često u tim novim crkvama mora »tražiti« patron. Na svetohranište i križ bačen je sav raskoš ljubavi i dekora. Uz to uvijek i Madona. A patron crkve je negdje uz predvorje ili čak na cesti pred crkvom (München, Ivan Kapistran).

Time želim podvući i ponoviti: svu se pažnju vjernika želi svratiti na ono bitno u crkvi. Danas više ne moraju crkveni zidovi biti ilustracija biblije ili hagiografija niti zbirka nacionalnih uzoraka i boja — premda se time sve to ne omalovažava. Ali tako se stalo na put nepoznavanju mjere i različitim ukusima u vješanju na zidove raznih slika, kipova, papirnatog cvijeća i vijenaca i kiču kome nije bilo kraja.

4. Nove praktične materije kao beton, plastično staklo, formika za oblaganje oltara, bitumen za pod, pjenasto plastična materija i plastični štof za tapeciranje klupa uz davno iskušane materije kao hrastovo, jasenovo, orahovo drvo, kamen pa mramor, kovano željezo — pokazuju uvijek svoje pravo lice i karakter; bez bojenja i pozlata. A za ukrašavanje svetohraništa i križa uzima se aluminij, mesing, zlato, keramika, ukrasni emajl i vrlo često gorski kristali i drago kamenje. Po preporuci sv. Oca u praksi su i najmoderniji uređaji, razglasi preko mikrofona i magnetofona (čak i mjesto zvona), grijanje ultra crvenim svjetlom, radijatorima, centralno i dr.

5. U gotovo svim ponovo obojenim, novo građenim i restauriranim crkvama Evrope zidovi su obojeni jednobojno ili tonski. Nerijetko je na zidu čist materijal, sebi vjeran — drvo, cement (Eveux, Francuska). Nije li ta praznina golog cementa možda nemoć stoljeća? Ne, ako se uzme u cjelini zamisao graditelja! Ne, jer u gradnji novih crkava veoma važno mjesto zauzima uloga svjetla, naravnog i umjetnog. Da ne spominjem izvanredne efekte iznenađenja! Treba se uvjeriti. Postizava se na različite načine. Na pr.: da je strop svetišta viši od stropa lađe. Iz lađe se ne vide prozori, a svjetlo pljušti u svetište. Ili: svjetlo iz neprimjetnih

Corbusierovih okulatora, obojenih iznutra, daje sav ukras cementnom paralelopipedu, ili mu svjetlo klizi i miluje grubo, bijelo ožbukane zidove. Pa izvori svjetla kroz prozore raznih veličina, pa efekti zidova kulisa, lebdećih zidova, nesastavljenih zidova, zidova sa koloriranim perforacijama i kao kruna, cijeli zidovi prekrasnih vitroa sa dekorativno izvedenim simboličnim temama su moćni sastavni elemenat tog prostora molitve i mira. Rasvjetna tijela umjetne rasvjete imaju zadatak ili da sama ukrase prostor — npr. okrune žrtvenik, ili da indirektnim osvjetljenjem naglase ljepotu arhitekture. U prvom slučaju djeluju raskošno a u drugom se srastaju s građevinom i djeluju mistično.

Ovo su u glavnim potezima objektivno iznesene novosti registrirane u crkvama sedam evropskih zemalja. Svaka pojedina točka zahtijeva dublji osvrt. Posebna je tema — što se može eklektički izabrati i primijeniti pri restauriranju naših crkava, jer je restauriranje za sada pretežno naš zadatak.

Prof. ALOJZIJA ULMAN

K PREVODU VELIKONOČNE HVALNICE

Pričakujemo čas, ko bodo za veliki teden odobreni obredi v domačem jeziku. Morali bi o pravem času misliti na kar najboljše prevode, da ne bodo že koj ob začetku jezikovno in pomensko zastareli in težko razumljivi. Rad bi opozoril na tri mesta v velikonočni hvalnici, ki jih prevodi različno, a vsi nejasno in nerazumljivo razlagajo. Nanje je opozoril A. M. Roguet v liturgični pastoralni reviji La Maison-Dieu (št. 49 1957, str. 68 sl.), ko je sam za francoščino oskrbel prevod hvalnice. Mislim, da je prav, če tudi mi razmislimo njegove razloge in se jih oprimemo.

1. Prva težava je pri prevajanju *exsultent divini mysteria.* Izraz prevajajo po vrsti »božje skrivnosti« (tako tudi Kristus kraljuj 1960 in nova izdaja misala 1961). Roguet se pa po pravici vprašuje: »Kako naj se skrivnosti veselijo, vzradujejo? Te so kvečjemu lahko predmet veselja; zato so mnogi prevajali, kakor da so divina mysteria predmet k exsultent; to pa je nemogoče, ker je exsultent neprehoden.« Potem pa opozarja na pogostno zamenjavanje izrazov *mysteria* in *ministeria* v srednjeveške latinščini; to je isto zamenjavanje, kakor ga imamo tudi pri srednjeveških misterijih — vertinskega *ministerium,* to se pravi »božja služba«. Po takih vplivih ima *mysteria,* ki ga pišejo tudi *misteria,* v tedanji latinščini pogosto pomen *služabniki,* tukaj zlasti *diakoni.* tako npr. o oficiju sv. Lavrencija. S tem se nam odkrije lepa zveza v pozivu: veselé naj se vstajenja množice angelo, ki so bili prvi pri vstajenju; za njimi pa služabniki božji na zemlji — diakoni, ki imajo nalogo peti hvalnico. Taka razlaga se mi zdi jezikovno utemeljena in pomensko lepo razumljiva, zato bi jo kazalo sprejeti tudi v naš prevod: *Vesêli se zdaj, nebeška množica angelov, veselite, božji služabniki . . .*

2. Drugi Roguetov predlog zadeva predvsem izraz *dilectio* v stavku: *O inaestimabilis dilectio caritatis.* Nadaljnja zveza mu

narekuje, da tu seže po prvotnem pomenu besede *di-lectio* od *di-legere = odbrati, izbrati, izbira, izbor;* kar ima človek rad, to si izbere, za to se odloči. Potem je tudi *dilectio caritatis* razumljivejši — izbira ljubezni, izbira, ker je izbiral med Sinom in sužnjem. Prevod *»miloba ljubezni«* je nasproti temu medel in neizrazit, medtem ko z Roguetovim pomenom dobi vso moč izvirnika: *O neprecenljiva izbira ljubezni: da rešiš sužnja, si pogubil Sina! — O inaestimabilis dilectio caritatis: ut servum redimeres, Filium tradidisti!*

3. Tretjo težavo e Roguet čutil pri izrazu: *Huius igitur sanctificatio noctis.* To mesto je pri nas v zadnji izdaji prevedeno: »*Zatorej ta posvečena noč* odganja zlo, izmiva grehe, vrača padlim nedolžnost in žalostnim veselje.« Drugi so prevajali *»te noči posvečenje, svetost«* in podobno. Roguet pravi: »Ta izraz *(sanctificatio)* so razumeli megleno, abstraktno. Nam se pa nasprotno zdi, da ima izraz zelo konkreten, obredni pomen — *krst.* Omenjeni stavek je sklep (saj ima: *ergo — torej)* celega odstavka o krstu. Zato je *sanctificatio = sacramentum — krst.«* Tako Roguet tudi prevaja v francoščino. Potem se tudi zelo razumljivi našteti učinki krsta. Za nas je s tem rešeno še drugo vprašanje, ali je treba tu staviti *dovršne ali nedovršne* glagole; misliti moramo pač na vsakokratni učinek zakramenta, ta je pa dovršen, ne pa nedovršen; odveza grehe odpusti, ne pa odpušča, zakrament milost vrne, ne pa vrača, dolg ravna — ne pa poravnava itd. Na ponavljanje tega učinka pač ne moremo misliti, ker je ravno krst osebno neponovljiv, učinek je pa zmeraj dovršen. Zato se mi zdi, da bi mesto morali prevesti: *Te noči zakrament torej zlobo prežene, grehe izmije in padlim nedolžnost, žalostnim veselje vrne. Sovraštvo odžene, složnost prinese in si vladarstva ukloni.*

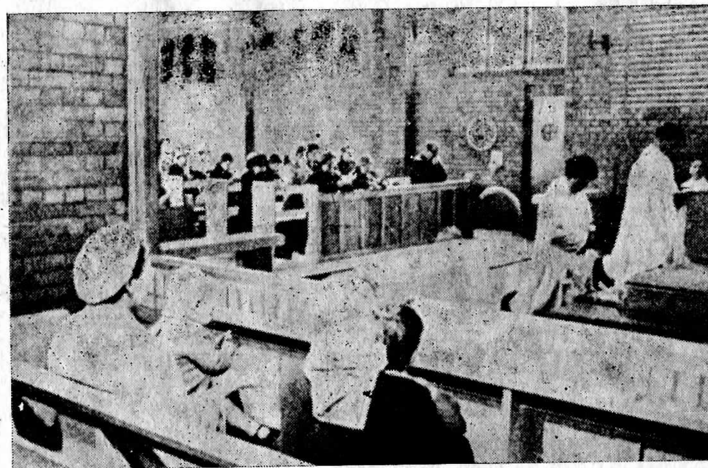
Končno naj tu omenim še slovenski prevod *Lumen Christi,* kakor je dosej v rabi: *Lúč Krístusova. Ta* prevod je za petje zelo neučinkovit v primeri z latinskim. Tam sta poudarjena prvi in tretji zlog izmed štirih; v slovenščini sta pa oba glavna poudarka na prvem in drugem zlogu, nato pa sledijo trije nepoudarjeni zlogi; poleg tega se še kopičijo soglasniki med poudarjenima zlogoma in nepoudarjeni zlogi se ne dajo prav urediti. Latinske melodije tudi v tej obliki ne moremo obdržati. Kaj torej? Mislim, da bi že znatno olajšali težave, če obrnemo besedni red: *Krístusòva lúč.* Tako sta oba poudarka objela misel na začetku in koncu; nepoudarjeni zlogi se pa lepo uredijo med njima s tem, da srednji dobi stranski poudarek pred padcem za terco, da se zadnji poudarek spet vzdigne na dominanto. S tem se znatno olajša tudi teža soglasniških skupin in ima zlasti vsaka poudarjena beseda svoj prostor, da razvije moč pomena in glasu.

JAKOB ŠOLAR

Neka sabor bude poticaj za krepost, za istinu, za javno i privatno bogoštovlje, za širenje vjere.
Ivan XXIII

DJECA U CRKVI

Često se postavlja pastoralni problem: da li da majke nose malu djecu na zajedničko bogoslužje. Djeca su svojim nemirom često na smetnju zajednici, a ako ih se ostavi kod kuće, onda i majke moraju izostaviti službu Božju. U engleskom gradu Doveru uzidali su u župskoj crkvi za majke i djecu 12 m² veliku kabinu koja je od crkve odijeljena staklom (vidi sliku!). Tako nemir djece ne smeta odraslima a majke mogu nešto stariju djecu upozoriti što se zbiva na oltaru. Zvučnik omogućuje da se u kabini može čuti sve kao i u crkvi (St. Pöltner Kirchenzeitung 1962, 28, 14).



Dječja kabina u Doveru — Pogled prema svetištu

PIUS PARSCH

V marcu 1959. je izjavil sv. oče Janez XXIII. pred 30 škofi in 3000 duhovniki: »V prvi vrsti mora duhovnik poznati dvoje: sveto pismo in kelih«. Ali ni bilo vse življenje enega velikih pionirjev liturgičnega apostolata Pija Parscha posvečeno ravno bibliji in liturgiji, katere srčika je sv. evharistija?

Rojen je bil 1884. na Moravskem. Značilno pripomni k temu dr. Schnitzler: »V svoji domovini se srečuje z duhom Vzhoda. V skrivnostnih globinah je v njegovih domačih okrajih še živa dediščina moravskih apostolov sv. Cirila in Metoda. Komaj si je mogoče misliti, da bi Parsch v svoji mladosti ne bil ničesar slišal o liturgiji slovanskih apostolov, katerih spomin je Leon XIII.

1880. tako mogočno poživil. Pozneje se je naučil iz njunega delovanja, kolika moč more izvirati iz liturgije, ako je mogla kljub vsem političnim propadom ohranjati in zedinjati narode. Ali ne ledbi komaj zaznavna orientalska značilnost nad zunajo podobo liturgičnega slavja pri sv. Gertrudi v Klosterneuburgu, kljub vsemu razvoju in poglobitvi rimske liturgije« (Liturgisches Jahrbuch 1954, str. 233).

L. 1904. je vstopil v samostan regularnih kanonikov sv. Avguština v Klosterneuburgu in dobil redovno ime Pius (krstno ime je Janez). Ali se ni vse življenje trudil ravno za obe sv. Piju X., ki je leto prej postal papež, tako ljubi gibanji: biblično in liturgično? Veliko pobude je dobil iz dveh del: Wolter: »Psalite sapienter« in Gueranger: »L'Année liturgique«. Med prvo svetovno vojno je bil vojaški duhovnik, kjer se je v Ukrajini seznanil z unijati. Po vojni je bil profesor pastoralke in pozneje nove zaveze na domačem zavodu. V teh dvajsetih letih je ustanovil svoje veliko delo »Volksliturgisches Apostolat«. Med drugo svetovno vojno so narodni socialisti zasedli samostan in uničili njegovo tiskarno. L. 1946. se je pa zopet vrnil in vse obnovil. Priredil je 14. izdajo svojega znanega liturgičnega koledarja »Das Jahr des Heils« v treh knjigah, ki je neštete uvajal v življenje s Cerkvijo in je preveden v devet jezikov, med drugimi tudi v poljščino. Zlasti je še priznana njegova razlaga maše »Messerklärung« in pa revija »Bibel und Liturgie«, ki še redno izhaja vsaka dva meseca. K nebeški liturgiji se je preselil 11. marca 1954.

Dve značilnosti naredita Parschevo dela za liturgijo posebno dragoceno. Pisal in govoril je izredno poljudno. Nihče pred njim ni znal mašne liturgije tako približati vsem slojem, kakor kažejo zlasti njegovi mašni teksti »Lebe mit der Kirche«. Pri nas so ga posnemali na Hvaru »Život sa Crkvom«. Tudi liturgične pridige, ki jih je izdal po vojni v desetih zvezkih, so uzor poljudnosti. Pred njim je bilo liturgično gibanje omejeno predvsem na akademike in dijake.

Druga posebnost je pritegnitev k aktivnemu sodelovanju pri božji službi. Prav njegova je oblika sodelovanja vernikov s skupno molitvijo in petjem, kakor ga je uvedla tudi naša »ljudska zborna maša«. On jo je imenoval »Betsingmesse« in so jo v velikem obsegu obhajali na dunajskem katoliškem shodu 1933. ob udeležbi 200.000 vernikov. Tudi na škofijskem evharističnem kongresu v Mariboru l. 1934. je bila na Glavnem trgu maša z zborno molitvijo in ljudskim petjem po Parschovem vzoru.

Na grobu velikega liturgičnega apostola stojita v križu dve besedi: »Fos — zoe = luč — življenje«. Luč po bibliji, življenje po liturgiji. To sta dve glavni vrednoti cerkvenega leta in sv. maše. Božična doba je rojstvo božje luči v svetu in v nas. Velikonočna doba pa nam posreduje nadnaravno življenje v izobilju. Pri maši nas pripravа v božji besedi razsvetli, v daritvi pa nam pomnoži božje življenje. V večni luči naj živi dobri oče Pius.

ANTON KARO

LITURGISTI ALI RUBRICISTI?

Pred desetletji se je liturgična obnova razvijala predvsem po zaslugi prizadevnih posameznikov in redovnih skupnosti. Šele zadnji desetletji je pobudo in vodilno vlogo prevzelo cerkveno vodstvo. Šele tako je bilo mogoče, da se je liturgična reforma razmahnila bolj na široko in da je delo bolj enotno.

Toda tudi zdaj je rast liturgičnega življenja v posameznih župnijah odvisna predvsem od prizadevnosti dušnih pastirjev Nekateri z vso vnemo in iznajdljivostjo uvajajo vse novosti, drugim zadostuje, da vestno ustrežejo cerkvenim predpisom in navodilom, tretji pa na vse reforme gledajo bolj skeptično in skušajo ustreči vsaj glavnim zahtevam.

Žal, pa je tudi nekaj takih, ki si reformo zamišljajo po svoje in delajo mimo cerkvenih predpisov, pozabljajoč, da je liturgija službeno bogočastje Cerkve. Nekaj primerov.

1. Marksikod so ljudje že od prej vajeni skupno moliti kratke mašne molitve. Zdaj pa so jih naučili še nekaj kratkih odgovorov in tako imajo »zborno mašo«, nekaj, kar ni niti zborna maša niti kratke mašne molitve.
2. Pred obhajilom med mašo se ne moli več Spovem se. »Toda kako naj se otroci disponirajo za sveto obhajilo«, se je vprašal nekdo in zadevo rešil tako, da pred obhajilom zmolijo kesanje: Moj Bog, žal mi je.
3. Klub večkratnim razlagam so nekateri dušni pastirji še zmeraj tako praktični, da najprej odpojo berilo po slovensko in ga šele nato prebero latinsko.
4. Nekdo poje berilo in evangelij obrnjen k ljudstvu. Njegov argument: »Jaz bom dajal odgovor o tem, ali moji farani res slišijo božjo besedo ali pa pride do njihovih ušes samo neko nerazločno mrmranje.« Argument, o katerem naj res temeljito razmislijo tisti, ki nosijo odgovornost za učinkovitost in lepoto službe božje.
5. Že dolgo (od leta 1944) velja predpis, da se pred blagoslovom z Najsvetejšim po maši pojeta dve kitici evharistične pesmi in da duhovnik dvakrat invenzira. Ko sem prišel v neko župnijo, sem zastonj čakal na drugo kitico. V zakristiji sem potem povprašal cerkovnika, ali je pri njih zmeraj tako. Odgovor: »Zmeraj je tako. Župnik že menda ve, kako je treba.« »Predpis je pa drugačen. Kaj bi pa škof rekel?« »Škof so pa daleč.«

Lahko bi še marsikaj našteli. Ljudi, ki tako mislijo in delajo, gotovo vodijo tudi dobri nagibi. Biti hočejo praktični, kratki, razumljivi. Toda ti liturgije ne bodo reformirali, kvečjemu bi jo mogli deformirati.

Priznati je treba, da so nagli razvoj liturgije pospešili tisti, ki niso samo čakali navodil od zgoraj, ampak so prizadevno in smelo iskali novih poti. Res je pa tudi, da so najboljši liturgični delavci za svoje reforme iskali soglasje cerkvenega vodstva in celo želeli in tudi dosegli, da je Cerkev prevzela pobudo. Dobro so namreč vedeli, da bodo tako njihova prizadevanja najbolj uspešna in da se bodo le tako res široko razmahnila. Mnogo samovoljnih poskusov pa je ostalo brez uspeha.

Danes, ko se liturgično življenje tako naglo razvija in ko si tako pogosto slede novi liturgični predpisi, je še posebej potrebno, da se vsi dosledno držimo. Obenem pa se moramo po vseh župnijah potruditi, da dosežemo čim višjo stopnjo sodelovanja ljudstva pri službi božji. Le tako bodo naši verniki imeli v tis, da je tako sodelovanje res želja Cerkve in ne le sanja posameznih zanesenjakov. Kako se razlikuje služba božja po posameznih župnijah in kako lepo bi bilo, ko bi povsod izvedli vse tisto, kar je že dovoljeno! Kako lepo bo, če bomo vsi dušni pastirji vestni rubricisti in vneti liturgisti!

O CERKOVNIŠKI SLUŽBI

Tudi cerkovniki bi morali biti povsod, kakor so že ponekod, na pr. v mariborski škofiji, podvrženi škofovi in dekanovi vizitaciji. Pobožen in pošten cerkovnik more namreč mnogo pripomoči k večji Božji časti in k zveličanju duš, medtem ko je malopriden, brezbrižen ali celo neveren cerkovnik cerkvi in vernikom v veliko škodo in v pohujšanje. Ako pred Najsvetejšem sploh ne poklekne ali samo cincne, ako v zakristiji ali celo v cerkvi glasno govori, ako kelih in druge svete posode prijema brez spoštovanja, je to dokaz, da tudi do Jezusa v tabernaklju nima spoštovanja, pa tudi, da župnik, ki kaj takega trpi in cerkovnika ne posvari, ni nič boljši.

Pri svetih in pobožnih opravilih v cerkvi bi moral biti cerkovnik prav tako kakor duhovnik združen z Bogom vedno in povsod. To bo dosegel, ako bo pred Najsvetejšim ne le vsakokrat lepo poklеknil, ampak v duhu Jezusa tudi pozdravil, večkrat ponovil dober namen in šele potem začel opravljati molče svojo službo. Ko ima opraviti s korporali in purifikatoriji, si more predstavljati, da ima v rokah plenice, v katere je bilo povito dete Jezus. Z opravilom naj združuje dejanja ljubezni, zahvale in darovanja. To mu bo mnogo pripomoglo za pobožno zbranost, posebno če se spomni, da ga gleda iz tabernaklja Jezus. Pri svojih opravilih se mora varovati vsake jeze in nepotrpežljivosti, pa posebno mržnje do bližnjega, sicer njegova služba Bogu ne bo všeč. Naj ne bo nikoli častihlepen, da bi želel bolje in več storiti, kakor delajo drugi ali kar more storiti, zakaj taka častihlepnost mu vzame dušni mir, v drugih pa vzbuja nevoščljivost in pokoplje ljubezen.

V občevanju z duhovniki in tudi z drugimi osebami naj ne bo preveč domač, radoveden v pogledih in v poslušanju, ker ga to preveč raztresa, da lahko kaj napačno stori.

V cerkvi in zunaj cerkve naj se cerkovnik vede dostojno in lepo, ker vsak dan streže in služi najvišjemu Gospodu. Zlasti se varuj pijančevanja. Službo opravljaj zvesto in vestno, ne le zaradi ljudi, ampak predvsem zaradi Boga. Bodi vedno snažen in pazi na snago v cerkvi in na vsej njeni opravi; pazi na tla, stene, oltarje, prižnico, sprovednice, podobe, okna itd.

Župnikova skrb je, da cerkovnika o njegovih dolžnostih pouči, tako glede snaženja svetih in dragih posod, glede večne luči, zračenja cerkve, zvonjenja, stolpne ure, vedenja v cerkvi, krašenja oltarjev, zaklepanja vrat, da se v cerkev ne prikrade tat. Pouči naj ga, naj pazi na ministrante, naj ne pusti ničesar iz cerkve odnesti. Pouči naj ga, kako je treba ravnati z mašno obleko, zračiti omare, da obleka in perilo ne plesni. Pouči naj ga, da bo znal peči hostije. Posebej ga pouči o velikem tednu in mu daj v roke vodilo, ki so ga izdali ordinariati.

Ker je služba cerkovnika tako važna, naj cerkovnika sprejme v službo celotno cerkveno predstojništvo. Potrdi naj ga škofijski ordinariat, ki imej tudi pravico, ga odstaviti, če službe ne opravlja po predpisih. Preden cerkovnik nastopi službo, naj pred župnikom in cerkvenimi ključarji moli veroizpoved in se s prisego zaveže, da bo vršil svojo službo zvesto in vestno, da bo svojim predstojnikom pokoren, da bo živel po veri in da ne bo dajal nikomur pohujšanja.

FRANC RAMPRE

JOŽEF LÖW UMRL

Dne 22. septembra 1962. je, star 69 let, v Rimu za kapjo umrl znani liturgični strokovnjak, vicerelator svete kongregacije obredov, redemptorist p. Jožef Löw. Njegovo ime nam je postalo najbolj znano po njegovih člankih v listu Quartalschrift iz Linca, v katerih je za srednjeevropske razmere tolmačil novejše liturgične reforme, zlasti novi obred velikega tedna in novi kodeks rubrik. Obnovljeni obred velikega tedna na pr. naroča, da je dosedanje pobožne navade modro treba vskladiti z novimi obredi; pri nas smo se držali tolmačenja p. Löwa in po nekaterih škofijah obdržali tradicionalni božji grob.

P. Löw se je rodil leta 1893 na Dunaju. Vstopil je, star 18 let, v kongregacijo redemptoristov in bil leta 1919 posvečen za duhovnika. Nekaj let je na redovnem institutu poučeval liturgiko, krščansko arheologijo in zgodovino krščanske umetnosti. Za svojo stroko se je nekaj časa spopolnjeval tudi v Rimu.

Ko je bil leta 1935 znani liturgični strokovnjak Antonelli imenovan za generalnega relatorja zgodovinskega odseka pri kongregaciji obredov, je bil na njegovo priporočilo za njegovega namestnika in sodelavca imenovan p. Löw. Novi službi je redovnik posvetil vse svoje moči, v tem odseku kongregacije je bil ne le splošno liturgični, temveč posebej hagiografski strokovnjak. Zbral in znanstveno je analiziral na pr. dokumente za potrditev češčenja naše svetnice svete Heme, o kateri je že prej izdal nekaj del. Zadnji čas je proučeval dokaze za svetost božje služabnice Bernarde Heimgartner (umrla 1863), ustanoviteljice sester sv. križa v Meinzingenu v Švici. Veliko je sodeloval pri pripravljalnih delih za liturgično obnovo velikega tedna in pri novem zakoniku rubrik.

P. Löw je bil pobožen, skromen in preprost duhovnik. Vedno je z velikim zanimanjem spremljal zdravo liturgično-pastoralno gibanje.

VIJESTI

Koncili u budućnosti. Podsekretar II vatikanskog koncila, nadbiskup Saragose (Španjolska) C. M. Consales izjavio je novinarima da bi bila iluzija očekivati da će ovaj koncil riješiti sve probleme Crkve, ali je vrlo vjerojatno da će za Crkvu i čovječanstvo biti od izvanredno velikog značenja slično kao što je bio tridentinski koncil. Crkva treba da ide u korak s napretkom ljudskog društva i stoga možemo računati da će opći koncili u budućnosti biti češći nego do sada (Kichenzeitung für das Bistum Aachen 1962, 48, 4).

Sheme predložene koncilu. Između mnogobrojnih shema koje su pripremne komisije predložile ocima II vatikanskog koncila pobrojit ćemo one koje smatramo da će čitaoce posebno zanimati. **Teološka komisija** je predložila:novu formulu ispovjesti vjere, konstituciju o izvorima objave, konstituciju o čuvanju vjere (11 poglavlja, među njima o Bogu Stvoritelju i evoluciji svijeta, o sudbini djece što umiru bez krštenja), konstituciju o Crkvi (11 poglavlja, među njima o episkopatu kao vrhuncu sakramenta reda i prezbiteratu, o redovništvu, o laicima, o učećoj Crkvi, o odnosu Crkve i države, o toleranciji, o ekumenizmu), konstituciju o moralnom redu i konstituciju o čistoći, djevičanstvu, ženidbi i obitelji — **Komisija za biskupe i vodstvo dijeceza** predložila je: dekret o podjeli dijeceza, o biskupskim sastancima, dekret o odnosu biskupa i župnika, dekret o odnosu biskupa i kongregacija rimske kurije, dekret o pomoćnim biskupima, dekret o osnovnim pitanjima dušobrižništva (7 poglavlja, među njima o dušobrižništvu pomoraca, nomada i turista). — Mješovita **komisija biskupa i redovnika** predložila je shemu o međusobnim odnosima u vezi s apostolatom. — **Komisija za disciplinu klera i vjernika** predložila je dekret o svetosti svećeničkog života, o dužnostima župnika, o raspodjeli klera, o crkvenim zapovijedima, o svećeničkom odijelu i tonzuri, o katehizaciji, o cenzuri i zabrani knjiga, o crkvenim kaznama, o misnim stipendijama, o pripuštanju prijašnjih nekatoličkih duhovnika na ređenje. — **Komisija za redovnike preložila je shemu** o staležima savršenosti (32 poglavlja) gdje se posebno govori o novijim laičkim institutima i o obnovi redovničkog života. — **Komisija za disciplinu sakramenata** predložila je deset dekreta o krizmi, ispovijedi, svećeničkom ređenju, otpalim svećenicima, ženidbenim zaprekama, mješovitim ženidbama, ženidbenom pristanku, formi i procesu. — **Liturgijska komisija** predložila je shemu konstitucije o sv. liturgiji (8 poglavlja). — **Komisija za nauke i sjemeništa** predložila je: konstituciju o odgoju klera, dekret o poslušnosti crkvenom učiteljstvu, konstituciju o katoličkim školama, dekret o unapređivanju svećeničkih zvanja, dekret o unapređivanju akademskih nauka na crkvenim visokim školama: — **Komisija za istočne Crkve** predložila je 11 dekreta: o jedinstvu Crkve, communicatio in sacris s nekatoličkim pravoslavnim kršćanima, o patrijarsima, o vlasti biskupa, o različitim obredima, o stalnom kalendaru i uskrsnom blagdanu, o živom jeziku i liturgiji. — **Komisija za misije** predložila je 7 dekreta o vodstvu misija, o disciplini klera, o naucima, o svetim redovima, o liturgiji, o koordinaciji misijskog rada. — **Komisija za laički apostolat** predložila je opsežnu konstituciju od 42 poglavlja o duhu i različitim oblicima apostolata posebno o karitativnom i socijalnom apostolatu. — **Sekretarijat za štampu i publicistiku** predložio je konstituciju o sredstvima obavještavanja. — **Sekretarijat za jedinstvo kršćana** predložio je konstituciju o vjerskoj slobodi, o suradnji katolika i nekatolika, o odnosu Crkve i države, o molitvi za jedinstvo crkava, zatim pastoralni dekret o katoličkom ekumenizmu. — Nije isključeno da tokom rada koncila ne budu predložene i druge sheme, a isto tako može se dogoditi da neke od predloženih shema ne budu uzete u obzir (Herder-Korrespondenz 1962, 2, 103-104).

> **Liturgija je djelo čitave Crkve. Stoga svi vjernici kao udovi otajstvenog tijela moraju liturgiju ljubiti i u njoj živo sudjelovati.**
>
> **Pio XII**

Prvi laik na koncilu. Član francuske akademije Jean Guiton pozvan je službeno da prisustvuje radu koncila. To je u novije vrijeme prvi slučaj da laik sudjeluje u ekumenskom koncilu (Kirchenzeitung für das Bistum Aachen 1962, 48,4).

Koncil — nekatolici — moderni svijet. Monogostruke težnje da se Crkva približi i stupi u kontakt s nekatolicima i s modernim svijetom došle su do izražaja na koncilu. Francuska i njemačka katolička štampa daje u tom pogledu osobito značenje odluci Sv. Oca da se preradi shema o izvorima objave koja nije imala dovoljno ekumenskog i pomirnog duha. Prigodom debate i glasanja o toj shemi pokazalo se da veći broj koncilskih otaca smatra da se Crkva mora pokazati širokogrudnijom prema onima koji su joj daleko. Isusovac Mario von Galli daje tom događaju vrlo veliko značenje: »Pred našim se očima odigrala drama uzbudljivija i napetija nego kakav roman ili film. Ali ta drama nije bila pjesnička umotvorina — ona je bila stvarnost. Ta je stvarnost bila povijest Crkve, povijest svijeta, povijest spasenja! Diskusija prijedloga o Sv. Pismu i predaji pretstavlja njezin vrhunac. Ta je rasprava po prilici ovo značila: Da li razgovarati s modernim svijetom i s odijeljenom braćom ili se ograditi od njihove opasnosti... Težište zbivanja već se okreće na jednu stranu. Crkva živi!« (Kirchenzeintug für Bistum Aachen 1962, 48,5).

Koncil i jedinstvo kršćana. Na osamnaestoj generalnoj kongregaciji II vatikanskog koncila konstantirano je da je potrebno da i katolici i pravoslavni učine reviziju svoga dosadašnjeg stava i da poprave pogreške učinjene u prošlosti jer je pogrešaka bilo i na jednoj i na drugoj strani, osobito pogrešaka izostavljanjem. Također je konstantirano da susreti između članova katoličke hijerarhije i hijerarhije drugih kršćanskih zajednica mogu uroditi dobrim plodovima. Naglašeno je da elementi koji spajaju katolike i pravoslavne daleko nadvisuju one elemente koji ih dijele. Istočna crkva ima svoj postanak, razvoj, ustrojstvo i liturgiju od apostola i otaca prvih vjekova i, gledajući povijesno, nije ništa dužna rimskoj Crkvi. Potrebno je dobro naglasiti da jedinstvo ne

mora u sebi uključiti i jednoličnost (L'Osservatore Romano 28. XI 1962, 1).

Nove prefacije. Dekretom od 29. V 1962. odobrio je SZO za sve francuske dijeceze 6 novih prefacija: za advenat, Tjelovo, posvetu crkve, sv. Ivana Krstitelja, Zaštitnika biskupije i Svih svetih (Heiliger Dienst 1962, 4, 137).

Patrijarh Maksim o liturgijskoj shemi. Francuska štampa je objavila govor što ga je na francuskom jeziku držao patrijarh Maksim IV Saigh na generalnoj kongregaciji koncila 23. X 1962. U tom govoru istaknuto je da je liturgijska shema kao cjelina izvrsno sastavljena i da liturgijski pokret, kojega je plod ta shema, zaslužuje priznanje. Patrijarh uporno traži najširu upotrebu živog jezika pozivljući se na riječi sv. Pavla: »Ako zahvaljuješ na nerazumljivom jeziku, kako će onaj koji nije poučen reći Amen na tvoju zahvalu kad ne razumije što govoriš?!« (1 Kor 14, 16). On je dapače izjavio: »Mi istočnjaci ne možemo shvatiti kako se može sakupljati vjernike u crkvu da mole molitvu na nerazumljivom jeziku« (Herder-Korrespodenz 1962, 3, 153-154).

Koncelebracija. Na dvanaestoj generalnoj kongregaciji među ostalim raspravljalo se i o koncelebraciji. Preporučeno je da bi se koncelebracija uvela u samostane i redovničke zajednice kao sredstvo unapređenja pobožnosti i jedinstva (L'Osservatore Romano 5-6. XI 1962, 3).

Kardinal Lercaro o liturgiji. Nedavno je P. Gheddo intervjuirao bolonjskog nadbiskupa. Evo što je ovaj tom prilikom rekao: Valjda nikad kao u naše dane nije vladao tako velik interes za liturgiju. Liturgija je zajedničarska molitva pa je stoga njezino pastoralno značenje vrlo veliko. Liturgija je zapravo sastanak kršćanske obitelji s Ocem. Na tom se sastanku slušaju Očeve riječi, prinosi Žrtva, prima milost i oproštenje a uvijek posredovanjem Prvorođenog među braćom. Zajedničarski se osjećaj izražava i podržava sakrementalnim sudjelovanjem u svakoj a posebno u nedjeljnoj Misi. Pričest nije samo sjedinjenje s Kristom nego i s braćom i zato lit. priprava za Pričest počinje s Oče naš — zajedničkim pozdravom Ocu — i završava lomljenjem kruha, činom po kom je u starini Euharistija nosila ime. — Od mladića što stanuju pod njegovim krovom formirao je kardinal litur. zajednicu koja se zasniva na liturg., na njenom zajedničarskom i bratskom duhu. Mladići sami određuju kako će provesti dan. Nema tu ni rasporeda sati ni rasporeda rada, ali interesantno, da još nikad nisu iznevjerili povjerenje što im ga nadbiskup iskazuje. Misa je centar njihova života i u njoj sudjeluju. Žive liturgijskim životom. Kardinal kaže: među njima vlada tolika ljubav da im mogu zavidjeti mnoge redovničke zajednice a ovu ljubav stvara osjećaj jedinstva pred Bogom, kult što mu ga iskazuju. Iako se mladići

Drugi vatikanski sabor je prije svega sabor obnove.

Ivan XXIII

šale, raspravljaju, smiju, ipak među njima nema svađa. Njihov je broj ove godine 55. Nisu svi Talijani. Ima ih iz Nigerije, Sudana a jedan je čak pravoslavac. Kod njih je velika svijest odgovornosti i bratska ljubav pa im nije potreban ni nadzor ni kontrola. A baš to dvoje su postigli intezivnim liturgijskim životom. Liturgija, ako ju se shvati i proživi, završio je kardinal, u stanju je stvoriti bratske zajednice ujedinjene u bogoštovlju i Kristovoj ljubavi (L'Osservatore Romano, 10. XI 1962, 3).

Kršćansko - muslimanski kongres. Najveći učenjak korana u Damasku, šeik Ahmed Kestaro predložio je u jednom govoru da održi zajednički »kršćansko-muslimanski kongres«. On je istaknuo potrebu zajedničkog rada na području religije u današnjem svijetu. Pozvao se na riječ Sv. Oca Ivana XXIII prema kojoj bi i katolička Crkva smatrala islam »božanskom religijom« (Der Sonntag 1962, 49, 3).

Sveti Otac i odijeljeni kršćani. U govoru što ga je držao 13. X 1962. delegatima odijeljenih kršćanskih zajednica, promatračima II vatikanskog koncila, Sveti Otac je rekao: »Doživio sam mnogo susreta s kršćanima različitih naziva. Ne sjećam se da je ikada među nama iskrsla bilo kakva pometnja u načelima niti ikakva suprotnost na području ljubavi. Mi nismo nikad rasparavljali nego smo razgovarali, mi nismo diskutirali nego smo se ljubili. Jednom, vrlo davno, dao sam nekom časnom starcu, prelatu istočne Crkve, koja nije bila u zajednici s Rimom, medalju pontifikata Pia XI. S moje strane to je bio samo znak prijaznosti i pažnje. Međutim nešto kasnije pri kraju života odredio je taj starac da mu, kad umre stave tu medalju na prsa. Lično sam vidio da su tako i učinili. Uspomena na to i danas mi je vrlo ugodna« (L'Osservatore Romano 15—16. X 1962, 1).

Crkva u misijama. Broj dijaceza u misijskim zemljama danas je pet puta veći nego pred dvadeset godina. Kroz ovo kratko razdoblje uspostavljena je crkvena hijerarhija u blizu 40 zemalja. Danas u misijskim krajevima ima 107 nadbiskupija a g. 1941. bilo je samo 21 nadbiskupija i 75 biskupija (St. Pöltner Kirchenzeitung 1962, 45, 2).

Euharistijski kongres. Slijedeći međunarodni euharistijski kongres održat će se 28. XI do 6. XII 1964. u Bombayu (Münchener kath. Kirchenzeitung 1962, 39, 805).

Sveto pismo na japanskom. Salezijanci Barboro i del Col preveli su čitavo Sv. Pismo na japanski jezik (Der Sonntag 1962, 49, 3).

Časopis bogoslovskog fakulteta. Već je sve pripremljeno za izdanje 1. broja znanstvenog časopisa zagrebačkog bogoslovskog fakulteta i očekuje se da će naskoro izići. List će imati oko 160 stranica u osmini. Zbog malog broja istisaka pretplata će za pojedini broj iznositi 1000 dinara.

Katehetski tečaj za časne sestre. Školske godine 1961/62. održan je u sklopu teološkog fakulteta u Zagrebu jednogodišnji katehetski tečaj za časne sestre. Od osamdeset i jedne polaznice njih

sedamdeset i četiri su postigle uvjete da poslije položenih ispita dobiju svjedodžbu. Tu je svjedodžbu postiglo do 16. IX 1962. šestdeset i osam polaznica. Znatan dio tih sestara već katehizira u gradskim i seoskim župama (Zagreb, Subotica, Osijek itd.). — Dne 16. rujna počela obuka novog jednogodišnjeg katehetskog tečaja. U nj se upisalo pedeset polaznica.

Umro Dr Aleksandar Gahs. U Zagrebu je 1. XII 1962. umro poznati učenjak, dugogodišnji profesor bogoslovskog fakulteta Dr Aleksandar Gahs. Pokojnik se odlikovao veoma intenzivnim duhovnim životom. Za sv. Misu se znao pripravljati satima. Brevijar je upravo studirao. Vrlo se zanimao za liturgijske novosti i probleme. U zagrebaškoj katedrali oprostio se od njega dr S. Bakšić a kod pogreba u Požegi dr Ivan Škreblin.

Umro prvi pretplatnik »Službe Božje«. U zadarskom nadbiskupskom sjemeništu umro je 12. XI 1962. don Marijan Milin, dugogodišnji župnik Bibinja. Mnogobrojne oznake njegove pastirske revnosti neka popuni činjenica da se on prije nego itko drugi (11. X 1960.) javio kao pretplatnik »Službe Božje«.

Umro Jacques Zeiller. Dne 2. srpnja 1962. umro je u Saint-Michel-sur-Orge u Francuskoj poznati katolički učenjak, povjesničar i arheolog Jacques Zeiller rodom iz Pariza u 84. godini života. U dugoj svojoj naučnoj karijeri napisao je mnogo vrijednih studija i članaka s područja kršćanske arheologie i povijesti Crkve iz prvog doba kršćanstva. Prvi članak 1902. g. napisao je o iskopinama u Solinu, zatim su slijedili drugi brojni radovi o starokršćanskim spomenicima i kršć. povijesti Ilirika. G. 1906. imenovan je profesorom na katoličkom sveučilištu u Friburgu u Švicarskoj. Suradnik i prijatelj našega don Frane Bulića prigodom njegove 75- godišnjice napisao je članak o starim kršćanskim spomenicima podunavskih pokrajina rimskog carstva za **Bulićev zbornik** — Streba Buliciana, 1924. Zeillerovo glavno djelo je njegov prilog u prva dva volumena »Histoire de l'Eglise« (urednici Fliche-Martin) o povijesti crkve. Iako starac, organizirao je i vodio V međunarodni kongres kršć. arheologije u Aix-en-Provence 1954. Učenjak Zeiller bio je istodobno praktičan katolik te je ujedno obnašao dužnost predsjednika Društva za konference sv. Vinka Paulskoga (»L'Osservatore Romano« 28. X 1962).

Spomenica liturgijskog tečaja. Nekoliko je puta objavljeno da iz štampe izlazi zbornik liturgijsko-pastoralnog tečaja u Zagrebu »Zajednička Žrtva«. Zbog tehničkih razloga izdanje te knjige je zakasnilo. Konačno možemo javiti da su radovi na tiskanju pri kraju. Tko se pretplatio do 1. siječnja dobit će ovaj zbornik po cijeni od 500 Din. Za ostale će cijena biti 650 Din. Tu je, uz nepredviđene troškove, uračunata i poštarina.

Samo je jedan središnji kršćanski misterij: Prelaz od smrti na život. Taj misterij je bit sve liturgije i svakog svetkovanja.

T. Maertens

PITANJA I ODGOVORI

1. Upravljeno nam je nekoliko pitanja, uglavnom u obliku prigovora, zašto smo u našem izdanju misnih tekstova za vjernike izostavili neke dijelove koji su odobreni kao npr. na prikazanju »Primi, sveti Oče«, prije pričesti »Gospodine Isuse Kriste«.

Odgovor: Na to pitanje odgovara drugi dio članka »Uloga vjernika u sv. Misi« (»Služba Božja« II, 5 240—242). Izgleda ipak da to nije dovoljno pa evo ovdje još nešto o tom. Kodeks rubrika u br. 272. uzakonio je ono što po sebi jasno proizlazi iz same strukture obreda sv. Mise: »Misa po svojoj naravi zahtjeva da u njoj svi prisutni sudjeluju svak na svoj način«. Misa je drama u kojoj ima mnogo različitih uloga. Međutim kako danas kod čitane mise sam misnik vrši sve uloge, nije uvijek lako uočiti što na koga spada. O pojedinim dijelovima Mise možda se može i raspravljati na koga spadaju (Confiteor, Suscipiat) ali jedno je sasvim jasno: **»Ono što svećenik moli tiho na čitanoj i pjevanoj Misi ni u kakvom slučaju ne spada na zajednicu vjernika«** (»Služba Božja« II, 5, 241). Uputa SZO od 3. IX 1958. određuje četiri stupnja sudjelovanja vjernika u sv. Misi. Niti u četvrtom, najpotpunijem stupnju nisu dozvoljeni gore spomenuti dijelovi (Isp. br. 31). Neki prigovaraju da imamo u tom pogledu posebnu povlasticu. Na to odgovaramo već prije iznesenom tvrdnjom: **»Ta povlastica nije progresivna nego reaktivna«** (»Služba Božja« II, 5, 241). Nekoliko puta smo pokušali pojedincima pismeno ili usmeno dokazati da se u našem izdanju tekstova nalaze **svi** stalni dijelovi što spadaju na zajednicu vjernika. Međutim to nismo uspjeli jer nam se i opet prigovara da to nije sve. Ovdje nemamo što više kazati nego da nam se sve vjerojatnijom čini tvrdnja psihologa D. Carnegia: »Nitko nikome nikad nije ništa dokazao!«

2. U mnogim crkvama i kapelama vidimo uz oltar, gdje se čuva Svetotajstvo dva vječna svjetla. S jedne strane gori jedno, s druge drugo ili imitacija. Zašto dva, ako mora biti samo jedno vječno svjetlo radi jednog božanskog Svjetla, i to sa strane evanđelja? Ili je tobože bolje »obilovati«? Zar mogu biti možda dva radi simetrije? Nije li taj razlog da tako kažemo, dasbanalan i suvišan? Simetrija može biti na mjestu i goditi oku, ali to ne mora, pogotovo gdje ne smije biti. Samo jedno vječno svjetlo bolje i snažnije govori o Vječnom Svjetlu, »koje dođe na ovaj svijet i koje prosvjetljuje svakog čovjeka« (Iv 1,9).

Odgovor. U pitanju vječnog svjetla crkveni zakonik određuju da pred Svetotajstvom treba gorjeti »barem jedna svijeća — una saltem lampas« (kan. 1271). Prema tome, pravno govoreći, dozvoljeno je a možemo reći i preporučeno da pred Svetohraništem gori više svijeća. Ipak radi jedinstvenosti a i radi simbolike koja je spomenuta u pitanju možda je vrlo prikladno ići za tim da se održi i uzakoni opća praksa samo jednog vječnog svjetla. U najsvečanijim časovima Krista nam simbolizira samo jedna svijeća (uskrsna svijeća).

3. Kad je najpravilnije blagosloviti jela za Uskrs? Uvađanjem noćne uskrsne vigilije nigdje nije data uputa kada se imaju blagosloviti jela, a činjenica je da u mnogim krajevima vjernici do toga mnogo drže. Neki župnici blagoslove na veliku subotu vodu

po običnoj formuli i onda blagoslivljaju narodu hranu kako već pojedine skupine dolaze. Drugi se čak služe otprije sačuvanom blagoslovljenom vodom. Negdje se opet blagosivlje novom, na uskrsnu vigiliju blagoslovljenom vodom pa se jela blagoslove odmah iza noćne službe ili iza jutarnje uskrsne Mise. Mislim da ova posljednja praksa najbolje odgovara liturgijskim zahtjevima.

Odgovor. Tekstovi blagoslova jela za Uskrs teško se mogu složiti s ozbiljnošću Velike subote, »dana najveće žalosti«. Radi toga svakako treba nastojati da se, ako je to moguće, taj blagoslov obavlja iza uskrsnog bdjenja.

OGLASI UREDNIŠTVA I UPRAVE

— Neki članci poslani Uredništvu neće biti objavljeni radi previše polemičkog stila. Na osvrt o svescima Ž. Brzića koji je izišao u »Službi Božjoj« (II, 5,245-247) primili smo nekoliko oštrih prigovora, a s druge strane nekoliko dopisa koji taj osvrt najpovoljnije ocjenjuju. Smatramo dovoljnim staviti ovo čitaocima do znanja a ništa od toga ne mislimo objavljivati. Želja je Uredništva kao i mnogih čitalaca da naš list bude što manje polemičan.

— Molimo pretplatnike da pretplatu šalju točno na onu adresu na koju dobivaju list. Često se naime događa da list ide na župski ured a pretplatu dobijemo od župnikove adrese. To nam stvara poteškoće u vođenju evidencije pretplatnika.

— Upozoravamo pretplatnike da su bankovni troškovi vrlo visoki (svaki stavak oko 130 Din). Stoga molimo da se samo veće svote šalju na naš čekovni račun 437-11-70-4-7 a manje svote preko poštanske uputnice.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO

Dr Đ. Gračanin, **Apologetika, II dio: »CRKVA KRISTOVA«.** Drugo prerađeno i prošireno izdanje. Ima 400 stranica velikog formata. Cijena: 1200 Din. Narudžbe: Jerko Runje, Jandrićeva 21, Zagreb I.

Dr A. Kusić, **Teodiceja.** Zadar 1962. Str. 285, veliki format. Cijena 600 Din plus poštarina. Narudžbe: Visoka Bogoslovska Škola, Zadar, Trg 27. marta, br. 2.

Fulton Sheen, **Božanska avantura.** Preveo Josip Šajina. Izdala Družba sestara »Naše Gospe«, Primorska 20, Zagreb. Cijena 250 Din.

O. T. dr. Velnić, **O. Marko Tvrdeić** — veliki pokornik — sveti redovnik iz Pupnata na Korčuli. Izdana prigodom 750- godišnjice pohoda sv. Franje našim obalama — Pazin 1962. Cijena 350 Din. Tko naruči 10 primjeraka, dobiva jedan na dar. Naručuje se kod pisca u Pazinu (Vl. Nazora 16) i kod franjevačkog samostana u Dubrovniku (Placa 2).

Moji razgovori s Učiteljem. Prijevod s francuskog. Cijena 200 Din.

Srebrno klasje. Zbirka pjesama od poznatog katoličkog pjesnika — svećenika Alekse Kokića. Cijena 600 Din. Narudžbe za ovu i prethodnu: Biskupijski Računarski Ured »Tena«, Subotica, Harambašićeva 7.